Judikatūras krājums

ĢENERĀLADVOKĀTES VERICAS TRSTENJAKAS [*VERICA TRSTENJAK*]
SECINĀJUMI,
sniegti 2012. gada 13. septembrī[1]

Lieta C-92/11

RWE Vertrieb AG
pret
Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV

(Bundesgerichtshof (Vācija) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu)

Noteikumi par cenu palielinājumu gāzes piegādes līgumos — Jēdziens "obligāta tiesību norma" Direktīvas 93/13/EEK 1. panta 2. punktā — Vispārīgajos darījumu noteikumos iekļauti noteikumi, kas atsaucas uz obligātām tiesību normām — Pārskatāmības prasība Direktīvas 93/13 5. pantā un Direktīvas 2003/55/EK 3. panta 3. punktā apvienojumā ar A pielikuma b) un c) apakšpunktu — Noteikuma par līguma grozīšanu negodīgs raksturs saskaņā ar Direktīvas 93/13 3. pantu, ņemot vērā 3. panta 1. punkta j) apakšpunktu un 2. punkta b) apakšpunktu

Satura rādītājs

I – Ievads 3

II – Atbilstošās tiesību normas 4

A – Savienības tiesības 4

1) Direktīva 93/13 4

2) Direktīva 2003/55 5

B – Valsts tiesības 6

1) 1979. gada 21. jūnija AVBGasV 6

2) Vācijas Civillikums 6

III – Fakti, pamatlieta un prejudiciālie jautājumi 7

IV – Tiesvedība Tiesā 9

1 — Secinājumu oriģinālvaloda – vācu.
Tiesvedības valoda – vācu.

V – Lietas dalībnieku galvenie argumenti 9

A – Pirmais prejudiciālais jautājums 9

B – Otrais prejudiciālais jautājums 9

VI – Juridiskais vērtējums 10

A – Par pirmo prejudiciālo jautājumu 10

1. Jēdziena "obligāta tiesību norma" legāldefinīcijas neesamība un atšķirīgs tulkojums dažādās valodās 10

2. Tiesību normas rašanās vēsture, jēga un mērķis 11

a) Rašanās vēsture 12

b) Teleoloģiski apsvērumi 12

i) Vispārīgi apsvērumi par Direktīvu 93/13 13

ii) Konkrēti apsvērumi par Direktīvas 93/13 1. panta 2. punktu 13

B – Par otro prejudiciālo jautājumu 15

1. Direktīvas 93/13 5. panta pārskatāmības prasības attiecības ar Direktīvas 93/13 3. panta noteikumu par negodīgiem noteikumiem 16

2. Direktīvas 93/13 5. panta un 3. panta pārskatāmības noteikuma attiecības ar Direktīvas 2003/55 3. panta 3. punkta pārskatāmības prasību 17

3. Tiesas un valsts tiesu pārbaudes apjoms 18

4. Strīdīgā noteikuma par cenu pielāgošanu pārbaude, ņemot vērā Direktīvas 93/13 5. panta pārskatāmības noteikumu, īpaši ņemot vērā Direktīvas 93/13 3. panta pielikuma 1. punkta j) apakšpunktu un 2. punkta b) apakšpunktu 20

a) Galvenās prasības attiecībā uz spēkā esošu cenu pielāgošanas noteikumu 20

b) Pārskatāmības prasības ierobežojumi ar patērētāju aizsardzības mehānismu palīdzību par labu patērētājiem 20

i) Līguma uzteikuma iespēja 21

ii) Pārbaudes iespēja tiesā 22

iii) Noslēdzošais vērtējums 22

5) Strīdīgā cenu pielāgošanas noteikuma pārbaude, ņemot vērā Direktīvas 2003/55 3. panta 3. punkta pārskatāmības prasību, īpaši ņemot vērā A pielikumu 23

6) Kopsavilkums 24

C – Par iespējamo sprieduma iedarbības ierobežojumu 24

VII – Secinājumi 25

I – Ievads

1. Šajā lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu Vācijas *Bundesgerichtshof* [Federālā Augstākā tiesa] ir iesniegusi Tiesai jautājumus par patērētāju aizsardzību saistībā ar gāzes piegādes līgumiem. Prasītāja pamatlietā (turpmāk tekstā – "prasītāja") ir patērētāju aizsardzības biedrība, kas, pamatojoties uz energoapgādes uzņēmuma 25 klientu pilnvarojumu, ir cēlusi prasību par cenu palielināšanu, ko veica šis energoapgādes uzņēmums laikposmā no 2003. līdz 2005. gadam. Minētajā laikā mājsaimniecību patērētāji un rūpnieciskie patērētāji ar nelielu gāzes patēriņu pirka gāzi kā tā sauktie standarttarifa klienti vai individuālā tarifa klienti. Valsts tiesiskais regulējums, Vispārīgie nosacījumi par gāzes piegādi standarttarifa klientiem (*Verordnung über Allgemeine Bedingungen für die Gasversorgung von Tarifkunden*, turpmāk tekstā – "*AVBGasV*"[2]), pamatlietas faktu laikā tika piemērots tikai standarttarifa klientiem. Standarttarifa klienti šī likuma izpratnē bija klienti, kuriem gāze tika piegādāta, saskaņā ar vispārīgo apgādes pienākumu un pamatojoties uz vispārpiemērojamām cenām. Tomēr gāzes apgādes uzņēmuma klientiem bija iespējams izdarīt atkāpes no šīs valsts tiesību akta noteikumiem. Šī iespēja tika bieži izmantota, tostarp tādēļ, ka klientiem, kuriem gāze tika piegādāta ārpus vispārīgā apgādes pienākuma, gāzes cena bija izdevīgāka. Ar šiem klientiem energoapgādes uzņēmumi noslēdza tā sauktos individuālā tarifa klientu līgumus, kas nebija *AVBGasV* piemērošanas jomā un nolīga īpašus līguma noteikumus un cenas. Satura ziņā šajos līgumos iekļautajos vispārīgajos darījumu noteikumos bija atsauce uz *AVBGasV* vai arī burtiski tika pārņemts šo noteikumu teksts. Katrā ziņā daļa prasītājas pilnvarotāju bija individuālā tarifa klienti. Būtisks strīda priekšmets pamatlietas dalībniecēm ir jautājums par to, vai energoapgādes uzņēmums, atbildētāja pamatlietā (turpmāk tekstā – "atbildētāja"), var atsaukties uz *AVBGasV* iekļautu tiesību normu, kas pamato energoapgādes uzņēmumu tiesības palielināt cenas.

2. Šajā kontekstā iesniedzējtiesa vēlas zināt, pirmkārt, vai 1993. gada 5. aprīļa Direktīvas 93/13/EEK par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos[3], ņemot vērā šīs direktīvas 1. panta 2. punktu, ir piemērojama arī tad, ja komersanta līgumā ar patērētāju, pamatojoties uz līguma noteikumu, par kuru nebija atsevišķas apspriešanās, ir nolīgta tiesību normas piemērošana, kas gan nav piemērojama līgumslēdzējām pusēm un to noslēgtajam līgumam, bet ko noteikuma izmantotājs tomēr pārņem negrozītu. Otrkārt, iesniedzējtiesa vaicā, vai, ņemot vērā Direktīvas 93/13 3. un 5. pantu apvienojumā ar šīs direktīvas 3. panta minētā pielikuma 1. punkta j) apakšpunktu un 2. punkta b) apakšpunktu, kā arī Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 26. jūnija Direktīvas 2003/55/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabasgāzes iekšējo tirgu un par Direktīvas 98/30/EK atcelšanu[4] 3. panta 3. punktu apvienojumā ar šīs direktīvas A pielikuma b) un/vai c) apakšpunktu, nepārskatāms līguma noteikums atbilst prasībai par pietiekami skaidru un saprotamu formulējumu, ja ir garantēts, ka gāzes apgādes uzņēmums jebkādas cenu izmaiņas iepriekš laikus paziņo saviem klientiem un klientiem ir tiesības pārbaudīt šo cenas palielinājumu tiesiskā ceļā, tāpat arī tiesības uzteikt līgumu.

2 — *BGBl* I, 1979, 676. lpp. *AVBGasV* bija spēkā līdz 2006. gada 7. novembrim. To aizstāja ar 2006. gada 26. oktobra Noteikumiem par mājsaimniecības lietotāju apgādes vispārīgajiem nosacījumiem un rezerves gāzes apgādi no zema spiediena sistēmas (*Verordnung vom 26. Oktober 2006 über Allgemeine Bedingungen für die Grundversorgung von Haushaltskunden und die Ersatzversorgung mit Gas aus dem Niederdrucknetz* (*Gasgrundversorgungsverordnung – GasGVV*, *BGBl* I, 2391., 2396. lpp.)).

3 — OV L 95, 29. lpp.

4 — OV L 176, 57. lpp.

II – Atbilstošās tiesību normas

A – *Savienības tiesības*

1) Direktīva 93/13

3. Direktīvas 93/13 preambulas trīspadsmitais, četrpadsmitais un divdesmitais apsvērums ir izteikti šādā redakcijā:

"tā kā tiek uzskatīts, ka dalībvalstu likumi vai noteikumi, kas tieši vai netieši nosaka patērētāju līgumu noteikumus, nesatur negodīgus noteikumus; tā kā tādēļ neliekas vajadzīgi attiecināt šo direktīvu noteikumus, kas ietver obligātas normas un to starptautisko konvenciju principus vai noteikumus, kam ir pievienojušās dalībvalstis vai Kopiena; tā kā šajā sakarībā vārdi "obligātas tiesību normas" 1. panta 2. punktā ietver arī noteikumus, kas saskaņā ar tiesību aktiem attiecas uz līgumslēdzējām pusēm, ar nosacījumu, ka nav noteikta cita kārtība;

tā kā dalībvalstīm tomēr jānodrošina, ka netiek iekļauti negodīgi noteikumi [..];

[..]

tā kā līgumi būtu jāsastāda vienkāršā, skaidri saprotamā valodā, patērētājam būtu jādod iespēja faktiski izskatīt visus noteikumus un, ja rodas šaubas, priekšroka dodama interpretācijai, kas ir vislabvēlīgākā patērētājam."

4. Direktīvas 93/13 1. panta 2. punktā ir noteikts:

"Šī direktīva neattiecas uz līguma noteikumiem, kas ietver obligātas tiesību normas un to starptautisko konvenciju principus vai noteikumus, kam ir pievienojušās dalībvalstis vai Kopiena, īpaši transporta jomā."

5. Šīs pašas direktīvas 3. panta 1. un 3. punkta teksts ir šāds:

"1. Līguma noteikumu, par kuru nebija atsevišķas apspriešanās, uzskata par negodīgu, ja, pretēji prasībai pēc godprātības, tas rada ievērojamu nelīdzsvarotību pušu tiesībās un pienākumos, kas izriet no līguma, un tas notiek par sliktu patērētājam.

[..]

3. Pielikumā atrodas indikatīvs un nepilnīgs tādu noteikumu saraksts, ko var uzskatīt par negodīgiem."

6. Direktīvas 93/13 4. pantā ir paredzēts:

"1. Neskarot 7. pantu, līguma negodīgumu novērtē, ņemot vērā preču vai pakalpojumu raksturu, attiecībā uz ko līgums noslēgts, un atsaucoties uz visiem apstākļiem līguma slēgšanas brīdī, kas ar to bijuši saistīti, kā arī visiem pārējiem līguma noteikumiem vai citu līgumu, no kā tas ir atkarīgs.

2. Noteikumu negodīguma novērtējums neattiecas ne uz līguma galvenā priekšmeta definīciju, ne arī [uz] cenas un atlīdzības atbilstīgumu pakalpojumiem vai precēm, kas par to saņemtas, ciktāl šie noteikumi ir vienkāršā, skaidri saprotamā valodā."

7. Direktīvas 93/13 5. pantā ir noteikts:

"Līgumos, kuros visi vai atsevišķi patērētājam piedāvāti noteikumi ir rakstveidā, šiem noteikumiem vienmēr jābūt sastādītiem vienkāršā, skaidri saprotamā valodā. Ja rodas šaubas par kāda noteikuma nozīmi, priekšroka dodama interpretācijai, kas ir vislabvēlīgākā patērētājam. [..]"

8. Direktīvas 93/13 pielikuma 1. punkta j) apakšpunktā ("3. panta 3. punktā minētie noteikumi") ir norādīts: "Noteikumi, kuru mērķis vai sekas ir šādas: ļaut pārdevējam vai piegādātājam vienpusēji grozīt līguma noteikumus bez līgumā noteikta pamatota iemesla."

9. Direktīvas 93/13 pielikuma 2. punkta b) apakšpunkta otrajā teikumā ir paskaidrojums attiecībā uz j) apakšpunkta piemērojamību:

"Šā pielikuma 1. punkta j) apakšpunkts arī neskar noteikumus, ar kuriem pārdevējs vai piegādātājs atstāj sev tiesības vienpusēji izmainīt beztermiņa līguma nosacījumus, ar noteikumu, ka tam laikus jāinformē patērētājs un ka patērētājs var brīvi lauzt līgumu."

2) Direktīva 2003/55[5]

10. Direktīvas 2003/55 3. panta 3. punktā ir noteikts:

"Dalībvalstis veic atbilstīgus pasākumus, lai aizsargātu gala patērētājus un nodrošinātu patērētāju aizsardzību augstā līmenī, un tās jo īpaši nodrošina pietiekamu aizsardzību mazāk aizsargātiem patērētājiem, tostarp attiecīgus pasākumus, lai palīdzētu viņiem nepieļaut atslēgšanu no sistēmas [tīkla]. Šajā sakarā tās var veikt attiecīgus pasākumus, lai aizsargātu patērētājus attālos apgabalos, kas ir pieslēgti pie gāzes sistēmas [tīkla]. Dalībvalstis var iecelt piegādātāju, kas nodrošina pakalpojumus galējā situācijā tiem patērētājiem, kas pieslēgti gāzes tīklam. Tās nodrošina patērētāju aizsardzību augstā līmenī, jo īpaši attiecībā uz pārredzamību, kas saistīta ar vispārīgiem līguma noteikumiem un nosacījumiem, vispārīgu informāciju un strīdu izšķiršanas mehānismiem. Dalībvalstis nodrošina to, ka tiesīgie patērētāji var efektīvi [faktiski] pāriet pie jauna [cita] piegādātāja. Vismaz attiecībā uz mājsaimniecību patērētājiem šie pasākumi ietver A pielikumā minētos pasākumus."

11. Direktīvas 2003/55 A pielikumā ("Patērētāju aizsardzības pasākumi") ir noteikts:

"Neskarot Kopienas noteikumus attiecībā uz patērētāju aizsardzību, jo īpaši Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 97/7/EK un Padomes Direktīvu 93/13/EEK, 3. pantā minētie pasākumi ir paredzēti tam, lai nodrošinātu to, ka patērētāji:

a) [..]

Nosacījumiem jābūt taisnīgiem un zināmiem iepriekš. Jebkurā gadījumā šī informācija ir jāsniedz pirms līguma noslēgšanas vai apstiprināšanas. Ja līgumus slēdz, izmantojot starpniekus, iepriekšminēto informāciju arī sniedz pirms līguma noslēgšanas;

b) saņem atbilstīgu paziņojumu par jebkuru nodomu grozīt līguma nosacījumus un ir informēti par savām tiesībām lauzt līgumu pēc paziņojuma saņemšanas. Pakalpojumu sniedzēji tieši informē savus abonentus par maksas palielināšanu un dara to savlaicīgi – ne vēlāk kā viena parastā

5 — Strīdīgo cenu palielinājumu laikposmā no 2004. gada 1. jūlija līdz 2005. gada 1. oktobrim spēkā esošo Direktīvu 2003/55 ar 2011. gada 3. martu aizstāja ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 13. jūlija Direktīvu 2009/73/EK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabasgāzes iekšējo tirgu un par Direktīvas 2003/55/EK atcelšanu (OV L 211, 94. lpp.), kuras 2. pantā, 3. panta 3. punktā un A pielikumā ir iekļautas Direktīvai 2003/55 atbilstošas tiesību normas. Turpretim strīdīgo cenu palielinājumu laikā no 2003. gada 1. janvāra līdz 2003. gada 30. jūnijam vēl spēkā esošajā Eiropas Parlamenta un Padomes 1998. gada 22. jūnija Direktīvā 98/30/EK par kopīgiem noteikumiem dabasgāzes iekšējā tirgū (OV L 204, 1. lpp.) līdzīgas tiesību normas vēl nebija iekļautas.

rēķina apmaksas termiņa laikā pēc palielinājuma stāšanās spēkā. Dalībvalstis nodrošina to, ka lietotāji var brīvi lauzt līgumus, ja viņi nepieņem jaunos nosacījumus, kurus tiem ir paziņojis gāzes pakalpojumu sniedzējs;

c) saņem pārredzamu informāciju par piemērojamām cenām un tarifiem un par standarta nosacījumiem attiecībā uz piekļuvi gāzes pakalpojumiem un to izmantošanu;

d) [..] Vispārīgie noteikumi un nosacījumi ir taisnīgi un pārskatāmi. Tos sniedz skaidrā un saprotamā valodā. Patērētājus aizsargā pret negodīgām vai maldinošām pārdošanas metodēm."

12. Atbilstoši Direktīvas 2003/55 33. panta 1. punktam šī direktīva bija jātransponē dalībvalstīs līdz 2004. gada 1. jūlijam.

B – *Valsts tiesības*

1) 1979. gada 21. jūnija *AVBGasV* [6]

13. *AVBGasV* 1. panta 2. punktā ietverta šāda definīcija:

"Klients šo noteikumu izpratnē ir standarttarifa klients."

14. Saskaņā ar *Bundesgerichtshof* judikatūru *AVBGasV* 4. panta 1. un 2. punkts pamato gāzes apgādes uzņēmuma tiesības *ex aequo et bono* mainīt vispārējās tarifu cenas (Vācijas Civillikuma 315. pants)[7]. Šajā tiesību normā noteikts:

"4. pants.

Piegādes veids

1. Gāzes piegādes uzņēmums piegādā gāzi, piemērojot attiecīgos vispārējos tarifus un noteikumus. Bruto siltumietilpību ar svārstību amplitūdu, kas izriet no ražošanas un izmantošanas apstākļiem uzņēmumā, un gāzes statisko spiedienu, kam ir galvenā nozīme piegādēs klientiem, nosaka saskaņā ar vispārējiem tarifiem.

2. Vispārējie tarifi un nosacījumi stājas spēkā tikai pēc publiskas paziņošanas."

2) Vācijas Civillikums

15. Vācijas Civillikuma (*Bürgerliches Gesetzbuch*, turpmāk tekstā – "*BGB*") 307. pants ir izteikts šādā redakcijā:

"1. Vispārīgie darījuma noteikumi nav spēkā, ja – pretēji lojalitātes un godprātības prasībām – šo noteikumu izmantotāja līgumslēdzējai pusei tie ir nesamērīgi nelabvēlīgi. Nesamērīgu nelabvēlību var radīt arī tas, ka noteikums nav skaidrs un saprotams.

2. Šaubu gadījumā var pieņemt, ka ir radīta nesamērīga nelabvēlība, ja noteikums

1) neatbilst likuma regulējuma būtiskai pamatdomai, no kuras noteikumā ir atkāpes, vai

6 — Skat. iepriekš 2. zemsvītras piezīmi.

7 — Skat. 14. punktu lēmumā par lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu.

2) tādā mērā ierobežo būtiskas tiesības vai pienākumus, kas izriet no līguma rakstura, ka tiek radīti draudi līguma mērķim.

3. 1. un 2. punkts, kā arī 308. un 309. pants attiecas tikai uz Vispārīgo darījumu noteikumu klauzulām, ar kurām nolīgst regulējumu, kas atkāpjas no tiesību normām vai tās papildina. Citi noteikumi saskaņā ar 1. punkta 2. teikumu apvienojumā ar 1. punkta pirmo teikumu var nebūt spēkā." [neoficiāls tulkojums]

16. *BGB* 308. un 309. pants konkretizē 307. panta 2. punktu ar īpašu noteikumu aizliegumiem.

17. *BGB* 310. panta 2. punktā ir noteikts:

"308. un 309. pants nav piemērojams elektroenerģijas, gāzes, siltuma un ūdens apgādes uzņēmumiem noslēgtajiem līgumiem par individuālā tarifa klientiem lietotāju apgādi ar elektroenerģiju, gāzi, siltumu un ūdeni no apgādes tīkla, ja vien apgādes nosacījumos lietotājiem nelabvēlīgi nav paredzētas atkāpes no tiesiskā regulējuma attiecībā uz vispārīgajiem noteikumiem par elektroenerģijas, gāzes, siltuma un ūdens piegādi standarttarifa klientiem. Pirmais teikums atbilstoši attiecas uz līgumiem par notekūdeņu novadīšanu."

III – Fakti, pamatlieta un prejudiciālie jautājumi

18. Prasītāja ir pilntiesīga patērētāju tiesību aizsardzības biedrība, kas, pamatojoties uz 25 gāzes patērētāju pilnvarojumu, prasa atbildētājai pamatlietā, energoapgādes uzņēmumam, atmaksāt gāzes cenas maksu, ko šie patērētāji laikposmā no 2003. līdz 2005. gadam ir pārmaksājuši atbildētājas cenu palielinājuma dēļ. Atbildētāja pamatoja šo cenu palielinājumu ar līguma noteikumiem, kuros bija izdarīta atsauce uz *AVBGasV* likuma regulējumu vai arī kuri ietvēra identiska satura noteikumus. Atbilstoši *AVBGasV* 1. pantā skaidri formulētajai likuma normai šie noteikumi tomēr bija piemērojami tikai standarttarifa klientiem. Saskaņā ar 2005. gada Likuma par elektroenerģijas un gāzes piegādi (*Energiewirtschaftsgesetz* jeb *EnWG*) 36. panta 1. punktu (agrāk 1998. gada *EnWG* 10. panta 1. punkta pirmais teikums) standarttarifa klienti ir tādi klienti, kam attiecīgais piegādātājs piegādā gāzi saskaņā ar vispārīgo gāzes apgādes pienākumu un par vispārpiemērojamām cenām. Tie galvenokārt ir klienti ar relatīvi zemu enerģijas patēriņu[8]. Tomēr agrāk gāzes apgādes uzņēmuma klientiem bija iespējams izdarīt atkāpes no *AVBGasV* noteikumiem. Šī iespēja tika bieži izmantota, tostarp tādēļ, ka klientiem, kuriem gāze tika piegādāta ārpus vispārīgā apgādes pienākuma, gāzes cena bija izdevīgāka. Ar šiem klientiem energoapgādes uzņēmumi noslēdza tā sauktos individuālā tarifa klientu līgumus, kas nebija *AVBGasV* piemērošanas jomā, un nolīga īpašus līguma noteikumus un cenas. Satura ziņā šajos līgumos iekļautajos vispārīgajos darījumu nosacījumos bija izdarīta atsauce uz *AVBGasV* vai arī burtiski tika pārņemts šo nosacījumu teksts. Katrā ziņā daļa prasītājas pilnvarotāju bija individuālā tarifa klienti.

19. Laikposmā no 2003. gada 1. janvāra līdz 2005. gada 1. oktobrim atbildētāja gāzes cenas palielināja pavisam četras reizes. Šajā laikposmā minētajiem 25 klientiem faktiski nebija iespēja izvēlēties citu gāzes piegādātāju, jo enerģijas tirgus liberalizācija vēl nebija pietiekami aptveroša un tādēļ nepastāvēja alternatīvs piegādes uzņēmums, kas pilnvarotājiem tāpat būtu varējis piegādāt gāzi[9]. Tādēļ šie klienti laikposmā no 2003. līdz 2005. gadam maksāja rēķinos prasīto palielināto maksu par piegādāto gāzi, atsevišķos gadījumos paturot tiesības uz atmaksu.

8 — Tā neapstrīdami norāda lietas dalībnieces, skat. šajā ziņā arī 2006. gada 7. septembra prasības pieteikumu, 61. lpp.

9 — Tā norāda atbildētāja 2006. gada 22. decembra replikas rakstā.

20. Prasītāja uzskata gāzes cenu palielinājumu par spēkā neesošu un tādēļ prasa atmaksāt cenu palielinājuma dēļ pārmaksātās summas. *Landgericht* [Apgabaltiesa] apmierināja prasību, un iesniegtā atbildētājas apelācijas sūdzība bija nesekmīga. Apelācijas tiesa pamatojumā norādīja, ka atbildētājas tiesības palielināt tarifus neizrietot no *AVBGasV* 4. panta, jo šī norma saskaņā ar *AVBGasV* 1. panta 2. punktu esot piemērojama tikai standarttarifa klientiem. Noteikumi par cenu izmaiņām esot pretrunā *BGB* 307. pantam tādēļ, ka tie neesot formulēti pietiekami skaidri un saprotami un tie esot nesamērīgi nelabvēlīgi klientam, kas nevarot pārbaudīt cenu palielināšanas tiesības. To neattaisnojot arī atbildētājas intereses ilgtermiņa līgumattiecību slēgšanā, tāpat arī apstāklis, ka cenu mainīšanas noteikumi esot izstrādāti pēc likuma parauga *AVBGasV* 4. pantā. Ar apelācijas tiesas pieņemto kasācijas (*Revision*) sūdzību atbildētāja turpina uzstāt uz prasības noraidīšanu.

21. *Bundesgerichtshof* kā kasācijas instance, pirmkārt, vaicā, vai Direktīva 93/13 ir piemērojama, ņemot vērā tās 1. panta 2. punktu, un lūdz noskaidrot, vai Direktīvā 93/13 paredzētā līguma noteikuma pārbaudes iespēja saskaņā ar Direktīvu 93/13 ir izslēgta arī tādā gadījumā, ja līgumā, ko gāzes apgādes uzņēmums ir noslēdzis ar patērētāju, pamatojoties uz līguma noteikumu, par kuru nenotika atsevišķa apspriešanās, ir nolīgta tiesību normas neierobežota piemērojamība, arī tad, ja šī norma uz līgumslēdzējiem un noslēgtā līguma veidu saskaņā ar likumu neattiecas. Šajos apstākļos iesniedzējtiesa norāda, ka neesot pamata tā sauktajiem individuālā tarifa klientiem radīt labvēlīgāku situāciju nekā standarttarifa klientiem. Tam atbilstot arī Vācijas tiesiskais regulējums *BGB* 310. panta 2. punktā.

22. Otrkārt, iesniedzējtiesa vēlas noskaidrot, vai gāzes apgādes uzņēmuma līgumā iekļauts noteikums par tiesībām mainīt cenas, kas neietver datus par cenu izmaiņu iemesliem, priekšnosacījumiem un apmēru, ņemot vērā Direktīvas 93/13 3. un 5. pantu apvienojumā ar šīs pašas direktīvas pielikuma 1. punkta j) apakšpunktu un 2. punkta b) apakšpunktu, kā arī, ņemot vērā Direktīvas 2003/55 3. panta 3. punktu apvienojumā ar šīs direktīvas A pielikuma b) un/vai c) apakšpunktu, nepārskatāmu līguma noteikumu var uzskatīt par pietiekami skaidri un saprotami formulētu, ja ir garantēts, ka gāzes apgādes uzņēmums par jebkādām cenu izmaiņām iepriekš laikus paziņo saviem klientiem un klientiem ir tiesības pārbaudīt šo cenas palielinājumu tiesiskā ceļā, kā arī tiesības uzteikt līgumu. Šajā kontekstā iesniedzējtiesai ir šaubas par Direktīvas 2003/55 A pielikuma c) apakšpunkta piemērojamību šajā lietā, norādot, ka šī norma attiecas tikai uz "piemērojamām cenām un tarifiem", nevis uz palielinātajām cenām.

23. Šajos apstākļos *Bundesgerichtshof* nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādus prejudiciālus jautājumus:

"1) Vai Direktīvas 93/13 1. panta 2. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka līguma noteikumiem par cenu izmaiņām gāzes piegādes līgumos ar patērētājiem, kuriem gāze tiek piegādāta ārpus vispārīga apgādes pienākuma saskaņā ar vispārēju līgumisku brīvību (individuālā tarifa klienti), direktīvas normas nav piemērojamas, ja likumiskie noteikumi, kas vispārīgā pieslēguma un apgādes pienākuma ietvaros ir piemērojami saistītajiem lietotājiem (standarttarifa klienti), ir negrozīti pārņemti līgumattiecībās ar individuālā tarifa klientiem?

2) Vai Direktīvas 93/13 3. un 5. punkts – ciktāl tie piemērojami – apvienojumā ar šīs direktīvas 3. panta 3. punktā minētā pielikuma 1. punkta j) apakšpunktu un 2. punkta b) apakšpunkta otro teikumu, kā arī 3. panta 3. punkts apvienojumā ar A pielikuma b) un/vai c) apakšpunktu Direktīvā 2003/55 ir jāinterpretē tādējādi, ka līguma noteikumi par cenu izmaiņām dabasgāzes piegādes līgumos ar individuālā tarifa klientiem atbilst prasībām par skaidru un saprotamu formulējumu un/vai vajadzīgajai pārskatāmības pakāpei, ja tajos nav minēti cenu izmaiņu iemesli, priekšnosacījumi vai apmērs, tomēr ir garantēts, ka gāzes apgādes uzņēmums jebkādas cenu izmaiņas laikus iepriekš paziņo saviem klientiem un klientiem ir tiesības uzteikt līgumu, ja viņi nevēlas pieņemt viņiem paziņotos mainītos nosacījumus?"

IV – Tiesvedība Tiesā

24. 2011. gada 9. februāra lēmums par prejudiciālo jautājumu uzdošanu Tiesas kancelejā reģistrēts 2011. gada 28. februārī.

25. Tiesas Statūtu 23. pantā noteiktajā termiņā rakstveida apsvērumus iesniedza pamatlietas dalībnieki, Beļģijas Karalistes valdība un Vācijas Federatīvās Republikas valdība, kā arī Eiropas Komisija.

26. 2012. gada 28. jūnija tiesas sēdē piedalījās un apsvērumus sniedza pamatlietas dalībnieki, Vācijas Federatīvās Republikas un Komisijas pārstāvji.

V – Lietas dalībnieku galvenie argumenti

A – *Pirmais prejudiciālais jautājums*

27. Aplūkojot pirmo prejudiciālo jautājumu, *prasītāja* un *Komisija* uzskata, ka Direktīvas 93/13 1. panta 2. punkts esot jāinterpretē tādējādi, ka līgumu noteikumi par cenu mainīšanu gāzes piegādes līgumos, kas noslēgti ar patērētājiem, kuriem gāzi piegādā ārpus vispārīgā apgādes pienākuma, vispārīgās līgumiskās brīvības ietvaros arī tad ietilpstot Direktīvas 93/13 piemērošanas jomā, ja tajos tiekot pārņemtas likuma normas, kas neattiecoties uz šiem patērētājiem, bet tikai uz citiem. Pamatojumam tie atsaucas uz Direktīvas 93/13 preambulas trīspadsmito apsvērumu. Ja tiekot paziņots, ka līguma noteikums esot piemērojams saskaņā ar likumu, tad neesot nodrošināts identisks regulējums un nevarot pieņemt, ka likumdevējs normas piemērošanas jomā neietvertā kontekstā automātiski esot gribējis pamatoties uz atbilstību. Atsauce pamatojoties uz līgumslēdzēju autonomu lēmumu, nevis uz obligātu tiesību normu. Citādi noteikuma izmantotājs, izdarot vispārīgu atsauci uz noteiktu tiesisko regulējumu, varot izvairīties no satura pārbaudes un apiet Direktīvas 93/13 tiesību normas. Direktīvas 93/13 1. panta 2. punktu kā izņēmuma noteikumu nevajadzētu interpretēt plašāk par tā burtisko formulējumu.

28. Arī *Beļģijas valdībai* principā ir līdzīgs viedoklis, tomēr tā domā, ka tikai tādas obligātas tiesību normas varot izslēgt Direktīvas 93/13 piemērojamību atbilstoši 1. panta 2. punktam, kuras pamato primāri vispārējo interešu iemesli. To apstiprinot arī tas, ka minētās direktīvas 1. panta 2. punkts esot jāinterpretē iekšējā tirgus kontekstā, saskaņā ar kuru tiesību normas drīkstot tikai izstrādāt, ņemot vērā primārus vispārējo interešu iemeslus.

29. *Atbildētāja* un *Vācijas valdība* turpretim uzskata, ka Direktīvas 93/13 1. panta 2. punkts esot jāpiemēro arī tad, ja gāzes piegādes līguma līgumslēdzējas puses gāzes piegādes līgumā norādot uz obligātām tiesību normām. Līdz ar to Direktīvas 93/13 piemērošanas joma neesot atvērta. Vācijas valdība šajā ziņā uzskata, ka jēdziens "obligāta tiesību norma" direktīvas 1. panta 2. punktā neesot definēts, arī tās preambulas trīspadsmitais un četrpadsmitais apsvērums attiecoties tikai uz šī jēdziena piemērojamības robežu. Tādēļ šis jēdziens esot jāinterpretē atbilstoši dalībvalstu tiesībām un, pamatojoties uz dalībvalsts tiesībām, esot jākonstatē, vai tiesību normai ir saistošs spēks. Tikai šāda interpretācija atbilstot 1. panta 2. punkta noteikuma jēgai un mērķim, jo tas paredzēts obligātu tiesību normu negodīguma pārbaudes novēršanai.

B – *Otrais prejudiciālais jautājums*

30. Attiecībā uz otro prejudiciālo jautājumu *prasītāja* un *Komisija* uzskata, ka noteikumu par cenu piemērošanas nepārskatāmību nevarot līdzsvarot ar iespēju uzteikt līgumu vai lūgt pārbaudīt to tiesai, tāpat to nevarot arī līdzsvarot, laikus paziņojot par cenu palielinājumu, jo vairāk tādēļ, ka šajā lietā nevarot pamatoties nedz uz šādu laikus veiktu paziņošanu, nedz iespēju uzteikt līgumu. Papildinot minēto, Komisija šajā ziņā norāda, ka pārskatāmības noteikums principā neprasot norādīt cenu

palielinājuma iemeslus, apmēru un priekšnosacījumus, jo vienīgi valsts tiesas uzdevums esot pārbaudīt to, vai attiecīgais noteikums ir formulēts skaidri saprotamā un vienkāršā valodā. Tomēr pārskatāmības prasība katrā ziņā neesot izpildīta, ja līgumā esot izdarīta atsauce uz normu, kas savukārt ir nepārskatāma. Taču nepārskatāmas tiesību normas tiesiskās sekas esot jākonstatē valsts tiesām.

31. *Beļģijas valdība* turpretī apgalvo, ka, laikus paziņojot par cenu palielinājumu, kā arī garantējot līguma uzteikuma iespēju, prasība par pārskatāmību esot izpildīta. Tomēr līguma noteikuma par cenu pielāgošanu Direktīvas 93/13 3. panta 1. pielikuma j) apakšpunkta izpratnē raksturs varot būt negodīgs, taču tas esot jāizvērtē valsts tiesai.

32. *Vācijas valdība* norāda, ka negodīgais raksturs un pārskatāmība saskaņā ar Direktīvu 93/13 esot jāvērtē valsts tiesai, un turklāt tā apgalvo, ka Direktīva 2003/55 neesot piemērojama, jo šī direktīva nepamatojot patērētāja tiešas tiesības, bet tās mērķis esot pilnīga enerģijas iekšējā tirgus atvēršana. *Atbildētāja* šajā ziņā to papildina, ka Direktīva 2003/55 neesot piemērojama arī tādēļ, ka līgumi, kas ir strīda priekšmets, ir noslēgti jau pirms direktīvas izdošanas.

33. Kā *atbildētāja*, tā arī *Vācijas valdība* gadījumā, ja Tiesa nepiekritīs šo valstu viedoklim, pakārtoti lūdz ierobežot tiesas sprieduma iedarbību; Vācijas valdība to lūdz attiecībā uz līgumattiecībām, kas noslēgtas pēc sprieduma pasludināšanas, bet atbildētāja – attiecībā uz laiku 20 mēnešus pēc sprieduma pasludināšanas.

VI – Juridiskais vērtējums

A – *Par pirmo prejudiciālo jautājumu*

34. Pirmā prejudiciālā jautājuma priekšmets ir Direktīvas 93/13 1. panta 2. punkta interpretācija, saskaņā ar kuru šī direktīva neattiecas uz līguma noteikumiem, kas ietver obligātas tiesību normas un to starptautisko konvenciju principus vai noteikumus, kam ir pievienojušās dalībvalstis vai Kopiena. Iesniedzējtiesa vēlas noskaidrot, kā ir jāinterpretē minētajā normā lietotais jēdziens "obligāta tiesību norma". Konkrēti runa ir par to, vai šis jēdziens ir jāsaprot tādējādi, ka ar to ir domātas tikai tiesību normas, kas attiecas uz likumā noteiktu līguma veidu, attiecībā uz kuru dalībvalsts ir izdevusi tiesību normas, vai arī ir pietiekami, ja līgumā, uz kuru valsts tiesību normas saistošā iedarbība faktiski neattiecas, attiecībā uz atsevišķiem noteikumiem pilnībā atsaucas uz attiecīgā valsts tiesiskā regulējuma tekstu. Tātad šis jautājums attiecas uz Direktīvas 93/13 materiālo piemērošanas jomu.

1. Jēdziena "obligāta tiesību norma" legāldefinīcijas neesamība un atšķirīgs tulkojums dažādās valodās

35. Direktīvas 93/13 1. panta 2. punktā lietotā jēdziena "obligāta tiesību norma" precīza definīcija minētajā direktīvā nav iekļauta, tādēļ uz iepriekš minēto jautājumu nav atbildes, tāpat arī uz jautājumu, ko lietas dalībnieki nenorāda, vai ar to ir domātas tikai imperatīvas vai arī dispozitīvas tiesību normas.

36. Par to, ka 1. panta 2. punkts kā izņēmums no minētās direktīvas piemērošanas jomas attiecas tikai uz imperatīvām tiesību normām, pirmkārt, liecina Direktīvas 93/13 gramatiskā interpretācija. Atbilstoši attiecīgā vācu valodas vārda (*bindend*) nozīmei tās ir tiesību normas, kas līgumslēdzējām pusēm ir saistošas, tātad no kurām ar līgumslēdzēju vienošanos nevar atkāpties. Tomēr šī interpretācija rada šaubas tādēļ, ka no juridiski tehniskā viedokļa korektais jēdziens ir "imperatīva" tiesību norma (*zwingende Rechtsvorschrift*). Par to, ka izņēmums attiecas tikai uz imperatīvām tiesību normām, katrā ziņā liecina arī direktīvas teksts angļu, franču un spāņu valodā, pamatojoties uz šo valodu redakcijās lietotajiem jēdzieniem "mandatory", "impératif" un "imperativo".

37. Tomēr piemērots interpretācijas palīglīdzeklis šajā ziņā ir direktīvas preambulas trīspadsmitais apsvērums. Šajā apsvērumā ir minēts, ka likumi vai noteikumi, kuros tieši vai netieši nosaka patērētāju līgumu noteikumus, neietver negodīgus noteikumus, un it īpaši apsvēruma otrā teikuma otrajā daļā ir paskaidrots, ka šajā ziņā par "obligātām tiesību normām" uzskatāms "arī" tāds tiesiskais regulējums, kas saskaņā ar likumu attiecas uz līgumslēdzējām pusēm, ar nosacījumu, ka nav noteikta cita kārtība. Šo pēdējo minēto precizējumu kopā ar nepieciešamo obligātas tiesību normas jēdzienu var saprast tikai tādējādi, ka 1. panta 2. punktā minētās tiesību normas var būt arī normas, ko var izmantot līgumslēdzējas puses. Šis skaidrojums gan rodams tikai apsvērumā, bet nevis pašā direktīvas tekstā, tomēr nepieciešamās interpretācijas nolūkā īpaša uzmanība jāpievērš direktīvas apsvērumiem tādēļ, ka apsvērumos ir izklāstīti likumdevēja griba un mērķi, un tie var īpaši izskaidrot to, kādi motīvi ir bijuši par pamatu direktīvas izstrādei, kā arī par mērķiem, ko ar direktīvu paredzēts sasniegt [10]. Saskaņā ar LESD 295. pantu vai EKL 253. pantu tie ir likumdošanas dokumenta neatņemama sastāvdaļa, un līdz ar to atbilstoša direktīvas teksta interpretācija, ņemot vērā tās apsvērumus, ir obligāta [11]. Tādēļ, ja apsvērumā ir paskaidrots, kā direktīvā lietotais jēdziens ir jāsaprot, tā ir pazīme, ka šādai interpretācijai ir jābūt saistošai arī attiecībā uz pašu direktīvas tekstu.

38. Par to, ka jēdziens "obligāta tiesību norma" ietver kā imperatīvas, tā arī dispozitīvas tiesību normas, liecina arī vēsturiskā un teleoloģiskā interpretācija, kā es to turpmāk izklāstīšu.

39. Šāda vēsturiska un teleoloģiska interpretācija it īpaši ir nepieciešama arī tādēļ, ka 1. panta 2. punktā lietotā jēdziena "ietver" (*beruhen*) tulkojums dažādu valodu redakcijās ir atšķirīgs. Franču valodas redakcijā tas ir "clauses contractuelles qui reflètent des dispositions législatives ou réglementaires impératives", angļu valodas "contractual terms which reflect mandatory, statutory or regulatory provisions". Šie jēdzieni "reflètent" vai "reflect", kas ir plašāki par vācu valodas redakcijā lietoto jēdzienu "beruhen", varētu liecināt par to, ka, ja līgumā atsaucas uz obligātām tiesību normām, tad līgums arī tādā gadījumā nav Direktīvas 93/13 piemērošanas jomā, ja šī tiesību norma attiecas uz citu līguma veidu un/vai citu personu loku.

40. Atbilstoši pastāvīgajai judikatūrai nepieciešamība vienveidīgi piemērot Savienības tiesības būtībā nepieļauj, ka šaubu gadījumā tiesību normas teksts tiek aplūkots izolēti tikai vienā no valodas redakcijām. It īpaši, ja Savienības tiesību akta teksts dažādu valodu redakcijās atšķiras, attiecīgā tiesību norma ir jāinterpretē atkarībā no tiesiskā regulējuma vispārīgā konteksta un mērķa, kurā šī tiesību norma ietilpst [12].

2. Tiesību normas rašanās vēsture, jēga un mērķis

41. Direktīvas interpretācija, piemērojot vēsturisko metodi, tāpat arī, ņemot vērā šīs direktīvas jēgu un mērķi, liecina par to, ka "obligāta tiesību norma" Direktīvas 93/13 1. panta 2. punkta izpratnē var būt arī dispozitīva rakstura norma, un direktīvas nepiemērojamību un 1. panta 2. punkta izņēmuma iedarbības esamību var pieņemt tikai tad, ja likumdevējs šo tiesību normu ir attiecinājis uz līgumu, kas ir noslēgts starp komersantu un patērētāju.

10 — Eiropas Parlamenta, Padomes un Komisijas Kopējā praktiskā rokasgrāmata tiesību aktu izstrādē iesaistītajām personām Kopienas iestādēs, 10. punkts.

11 — Köndgen, J., publicēts: Riesenhuber, K. (izdevējs), *Europäische Methodenlehre*, 2. izdevums, 7. pants, 39. un 42. punkts.

12 — Skat. manus 2012. gada 17. janvāra secinājumus lietā C-510/10 *DR* un *TV2 Danmark* (2012. gada 5. jūlija spriedums, 41. un 49. punkts).

a) Rašanās vēsture

42. Aplūkojot Direktīvas 93/13 rašanās vēsturi[13], ir redzams, ka Komisijas sākotnējā 1990. gada 3. septembra priekšlikumā[14] vēl netika iekļauts tiesisks regulējums, kas saturiski atbilst direktīvas 1. panta 2. punktam. Šis aspekts pirmoreiz tika izvirzīts diskusijā, konsultējoties par Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinumu par Komisijas priekšlikumu, jo tika pārmests, ka priekšlikumā neesot iekļauta informācija par attiecībām ar atsevišķo valstu pastāvošajām vai nākamajām tiesību normām attiecībā uz negodīgiem līgumu noteikumiem. Šajā ziņā tika ierosināts norādīt, ka dalībvalstis var saglabāt vai ieviest normas, kas ir stingrākas par direktīvā iekļautajiem aizsargājošiem noteikumiem. Tāpat tika pārmests, ka priekšlikumā nav iekļauta informācija par attiecībām ar citām Kopienu tiesību normām un starptautisko tiesību aktu noteikumiem[15]. Atbilstoši šim ierosinājumam Eiropas Parlaments savā 1991. gada 20. novembra atzinumā ierosināja iekļaut tiesību normu, saskaņā ar kuru direktīvas normas attiecas tikai uz tādiem vispārīgajiem darījumu noteikumiem, kas ietver no tiesību normām atšķirīgu regulējumu vai to papildina[16]. Pamatojoties uz šiem ierosinājumiem, Komisija 1992. gada 5. martā iesniedza Padomes direktīvas par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos grozīto priekšlikumu, kurā tomēr sākotnēji nebija iekļautas nekādas norādes par obligātām dalībvalstu tiesību normām[17]. Šajā lietā strīdīgo noteikumu Padome tikai iekļāva, pieņemot Kopīgo nostāju 1992. gada septembrī, ņemot vērā Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas, kā arī Eiropas Parlamenta atzinumus, tādējādi piešķirot Direktīvai 93/13 pēdējo redakciju, kas stājās spēkā, pēc tam tomēr nesniedzot jēdziena "obligāta tiesību norma" plašāku izklāstu[18].

43. Jau no šī vēsturiskā atskata uz direktīvas rašanās vēsturi kļūst skaidrs, ka nav jānošķir imperatīvas un fakultatīvas tiesību normas un, diskutējot par to, svarīgākais aspekts ir bijis vispārīgo darījumu noteikumu attiecības ar pastāvošajām tiesībām neatkarīgi no tā, vai tās ir valsts tiesības vai starptautiskas tiesības, un tas, ka darījumu noteikumi ir jāpārbauda tikai tiktāl, ciktāl tajos ir atkāpes no spēkā esošajiem tiesību aktiem[19].

b) Teleoloģiski apsvērumi

44. Iepriekš minētais izriet arī no Direktīvas 93/13 mērķa.

13 — Par Direktīvas 93/13 rašanās vēstures pārskatu skat. Nebbia, P., *Unfair Contract Terms in European Law - A Study in Comparative and EC Law*, Oksforda, 2007, 7. lpp.
Eiropas līgumtiesības netraucēti tiek pilnveidotas. Šajā ziņā ir jānorāda uz Komisijas 2011. gada 11. oktobra Priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par Vienotajiem Eiropas tirdzniecības noteikumiem (COM(2011) 635, galīgā redakcija). Šis priekšlikums paredz ieviest Eiropas līgumtiesības kā risinājumu pārrobežu pārdošanas līgumiem, ja puses skaidri pauž savu piekrišanu. Dokumenta 8. nodaļā (79.–86. pants – "Negodīgi līgumu noteikumi") ir iekļauti noteikumi par negodīgiem noteikumiem līgumos, kas noslēgti gan starp uzņēmējiem un patērētājiem (B2C), kas lielā mērā atbilst Direktīvas 93/13 noteikumiem, gan līgumos, kas noslēgti starp uzņēmējiem (B2B). Skat. par dažādiem piedāvājumiem Eiropas līgumtiesību ieviešanai, ieskaitot Komisijas ieteikto fakultatīva tiesiska instrumenta metodi, sīkāk: Von Bar, C., "Eine neue Vertragsrechtsordnung für Europa", *Deutschland und Polen in der europäischen Rechtsgemeinschaft* (izd. Christian von Bar, Arkadiusz Wudarski), Minhene, 2012, 3. lpp.

14 — COM(1990) 322, galīgā redakcija.

15 — Atzinums par priekšlikumu Padomes 1991. gada 24. aprīļa Direktīvai par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos (OV C 159, 34. lpp., 2.6. un 2.7. punkts).

16 — Normatīvā rezolūcija (Sadarbības procedūra: pirmais lasījums) par Eiropas Parlamenta atzinumu par priekšlikumu 1991. gada 20. novembra Direktīvai par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos (OV C 326, 108. lpp.), grozījums Nr. 9, 111. lpp.

17 — Grozītais priekšlikums Padomes Direktīvai par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos (COM(1992) 66, galīgā redakcija, saskaņā ar EKL 149. panta 3. punktu Komisija iesniegusi 1992. gada 5. martā (OV C 73, 7. lpp.)).

18 — Padomes 1992. gada 22. septembra Kopējā nostājā attiecībā uz Padomes Direktīvas par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos pieņemšanu (Dok. 8406/1/92, paziņojums OV C 283, 1. lpp., Nr. 2, pilns teksts iespiests *ZIP*, 1992, 1591. un nākamās lpp.).

19 — Šajā nozīmē tāpat Pfeiffer, T., no: Grabitz, Hilf, *Das Recht der Europäischen Union*, IV sēj., Komentāri attiecībā uz A 5, 1. pants, 25. punkts; Eckert, H.-W., *Die EG-Richtlinie über missbräuchliche Klauseln in Verbraucherverträgen und ihre Auswirkungen auf das deutsche Recht*, WM 1993, 1070., 1072. lpp.; Kapnopoulou, E., *Das Recht der missbräuchlichen Klausel in der Europäischen Union*, Tībingene, 1997, 97. lpp.; Remien, O., *AGB-Gestz und Richtlinie über missbräuchliche Verbrauchervertragsklauseln in ihrem europäischen Umfeld*, ZEuP 1994, 34., 45. lpp.; Tenreiro, M., *The Community Directive on Unfair Terms and National Legal Systems*, ERPL 1995, 273. lpp.

i) Vispārīgi apsvērumi par Direktīvu 93/13

45. Svarīgākais mērķis, kas bija jāsasniedz ar Direktīvu 93/13, bija patērētāju aizsardzības saskaņošana minimālā līmenī, lai pakāpeniski izveidotu funkcionējošu kopējo iekšējo tirgu [20]. Jau pirmajā 1990. gada 3. septembra direktīvas priekšlikumā Komisija norādīja, ka virkne dalībvalstu ar attiecīgi atšķirīgu tiesisku režīmu rada patērētājiem grūtības šķērsot robežu, lai izmantotu citu valstu preces un pakalpojumus. Neradot nepieciešamo drošību attiecībā uz to, ka sakarā ar attiecīgās valsts valodas nezināšanu negodīgu noteikumu dēļ patērētājiem netiks radīta neizdevīgāka situācija, viņiem nav nepieciešamā paļāvība, lai izmantotu kopējo iekšējo tirgu [21]. Ņemot vērā izvirzīto mērķi, kas bija tiesību normu minimāla saskaņošana attiecībā uz negodīgiem noteikumiem, dalībvalstīs pastāvošās līgumtiesības tolaik, starp citu, netika skartas [22]. Ievērojot minēto, direktīvas redakcijā, kas beidzot stājās spēkā, tika iekļauti noteikumi, kas jau tajā laikā tika uzskatīti par obligātiem kopējā iekšējā tirgus izveidei, un direktīvas pirmie desmit apsvērumi nepārprotami atspoguļo šo mērķi.

ii) Konkrēti apsvērumi par Direktīvas 93/13 1. panta 2. punktu

46. Direktīvas 93/13 mērķa kontekstā jāaplūko arī šīs direktīvas 1. panta 2. punkta noteikums par izņēmumu.

47. Noteikumam par izņēmumu bija jāattiecas uz tādiem standarta līgumiem, kuru saturu valsts likumdevējs ir reglamentējis ar valsts tiesību normām un ar likumu jau ir nodrošinājis visu līgumslēdzēju pušu pamatoto interešu līdzsvarotu izvērtējumu [23]. Tātad tika prezumēts, ka noteikumi, ko vienā dalībvalstī valsts likumdevējs ir apstiprinājis, nodrošina pietiekamu līdzsvarotību un nepamatojas uz komersantu labvēlīgāka stāvokļa negodīgu izmantošanu [24]. Šo galveno apsvērumu ziņā nekas netika grozīts arī pēdējā pieņemtajā direktīvas teksta redakcijā: direktīvas izpratnē jēdzienam "obligāts" nebija jāattiecas uz tradicionālo izšķiršanu civiltiesību jomā starp "obligātiem" un "brīvprātīgiem" noteikumiem, bet, tieši pretēji – tam bija jānorāda, ka attiecīgie noteikumi attiecas uz jēdzienu "obligātas tiesību normas", kas saskaņā ar likumu tiek piemērotas līgumslēdzējām pusēm, ja līgumā nav noteikts citādi [25].

48. Aplūkojot minēto jautājumu par valsts likumdevēja veiktu minēto līdzsvaroto interešu vērtējumu valsts tiesiskā regulējuma ietvaros, nevar būt runa par līdzsvarotu interešu izvērtējumu, ja attiecībā uz aplūkojamo līgumu, respektīvi, ar līgumu reglamentētajiem faktiem, likuma norma vispār nepastāv. Šajā ziņā jāievēro, ka saskaņā ar Direktīvas 93/13 4. pantu līguma noteikuma negodīgo raksturu vērtē, ņemot vērā preču vai pakalpojumu raksturu, attiecībā uz ko līgums noslēgts, un atsaucoties uz visiem apstākļiem līguma slēgšanas brīdī, kas ar to bijuši saistīti, kā arī visiem pārējiem līguma noteikumiem vai citu līgumu, no kā tas ir atkarīgs [26]. Kā es iepriekš norādīju savos secinājumos lietā *Pereničová* un *Perenič* [27], lai novērtētu to, vai patērētājs ir nesamērīgi neizdevīgākā stāvoklī, ir jāizvērtē visa tiesību

20 — Skat. Wolf, M., no: Grabitz, Hilf, *Das Recht der Europäischen Union*, IV sēj., Komentāri attiecībā uz A 1, 1., 2. punkts. Skat. attiecībā uz minimālās saskaņošanas uzsākšanu Nebbia, P. (minēts iepriekš 13. zemsvītras piezīmē); Wendehorst, C., "Auf dem Weg zu einem zeitgemäßen Verbraucherprivatrecht: Umsetzungskonzepte", no: Jud, B., Wendehorst, C. (izdev.), *Neurodnung des Verbraucherprivatrechts in Europa*?, 165. lpp., norāda, ka lielākās daļas agrāk izstrādāto direktīvu privāto tiesību jomā mērķis bija minimāla saskaņošana, tātad viendimensiju aizsardzība par labu patērētājam, kas tikai pa šādu "apkārtceļu" varēja veicināt iekšējā tirgus attīstību.

21 — COM(1990) 322, galīgā redakcija, ievads, 2., 68. un 69. lpp.

22 — Skat. šajā ziņā 1991. gada atzinumu (minēts iepriekš 15. zemsvītras piezīmē), 2.1.2. punkts, kā arī Pfeiffer, T., no: Grabitz, Hilf (minēts iepriekš 19. zemsvītras piezīmē), A 5, 1. pants, 6. punkts.

23 — Tā norādījusi jau Eiropas Komisija pirmajā 1984. gada 14. februāra diskusiju dokumentā (COM(1984) 55, galīgā redakcija), kā arī, atsaucoties uz to savā ziņojumā par Padomes 1993. gada 5. aprīļa Direktīvas 93/13/EEK par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos (COM(2000) 248, galīgā redakcija, III nodaļa, 1.b punkts).

24 — Pfeiffer, T., no: Grabitz, Hilf (minēts iepriekš 19. zemsvītras piezīmē), A 5, 1. pants, 30. punkts, šajā ziņā raksta par "samērīguma pieņēmumu".

25 — COM(2000) 248, galīgā redakcija (minēts iepriekš 23. zemsvītras piezīmē), III nodaļa, 1.b punkts, skaidri atsaucoties uz trīspadsmito apsvērumu.

26 — Tā skaidri noteikts arī 2004. gada 1. aprīļa spriedumā lietā C-237/02 *Freiburger Kommunalbauten* (*Recueil*, I-3043. lpp., 21. punkts).

27 — Skat. 2011. gada 29. novembra secinājumus lietā C-453/10 (2012. gada 15. marta spriedums, 69. punkts).

sistēma kopumā, un tas nav pietiekami, ja vērtējot pamatojas tikai uz viena noteikuma negodīgo raksturu. Apgriezti argumentējot, attiecībā uz minēto jānorāda, ka Direktīvas 93/13 1. panta 2. punkta piemērošanai var nebūt pietiekami ar to, ka noteikums, to izolēti vērtējot, norāda uz obligātu tiesību normu, kas paredzēta pilnīgi citam līguma veidam, šādā gadījumā tieši nevar pieņemt, ka noteikta līguma veida vispārējais vērtējums, ko veicis likumdevējs, ir piemērojams arī citu veidu līgumiem, uz ko noteikums neattiecas [28].

49. Šajā ziņā nedrīkst aizmirst, ka principā vispārīgajiem darījumu noteikumiem ar līguma noteikumiem ir tiesības aizvietot likumdevēja izstrādātos tiesiskos risinājumus, turklāt vienlaikus tie risinājumi, ko likumdevējs paredzējis kā līdzsvarotus, tiek aizvietoti ar tādiem, kuru mērķis ir vienas līgumslēdzējas puses interešu maksimāla nodrošināšana [29]. Saskaņā ar Tiesas pastāvīgo judikatūru ar Direktīvu 93/13 ieviestā aizsardzības sistēma balstās uz pieņēmumu, ka patērētājs salīdzinājumā ar komersantu atrodas neizdevīgākā situācijā gan attiecībā uz iespēju risināt sarunas par darījuma noslēgšanu, gan attiecībā uz informētības līmeni, un šā iemesla dēļ patērētājs piekrīt komersanta iepriekš formulētiem noteikumiem bez iespējas ietekmēt to saturu [30]. Šādu līguma noteikumu pārbaudes neveikšana ir attaisnojama tikai tiktāl, ciktāl dalībvalsts pieņem tiesību normas noteikta veida līgumiem, jo tikai tādā gadījumā var pieņemt, ka nepieciešamais dalībvalsts vispārējais izvērtējums ir noticis jau likumdošanas procesa ietvaros, turklāt nav svarīgi, vai tās ir imperatīva vai dispozitīva rakstura normas [31].

50. Ņemot vērā iepriekš minēto, atsevišķie vispārīgie darījumu noteikumi Direktīvas 93/13 1. panta 2. punkta mērķa kontekstā ir jāpārbauda tikai tiktāl, ciktāl tie nepamatojas uz spēkā esošajām tiesībām. Ja komersants savos vispārīgajos darījumu noteikumos iekļauj tādus noteikumus, kuriem ir tiesiskas sekas, kas uz noslēdzamo līgumu *de lege lata* neattiecas, tad šie noteikumi uzskatāmi par atkāpēm no spēkā esošajām tiesībām. Iepriekš minēto tieši apstiprina arī Direktīvas 93/13 trīspadsmitā apsvēruma otrā teikuma otrā daļa, saskaņā ar kuru neliekas vajadzīgi vērtēt atbilstoši šai direktīvai noteikumus, kas tikai atkārto spēkā esošas tiesību normas. To varētu pateikt arī citādi: ja līguma noteikumi ietilpst spēkā esošā tiesiskā regulējuma piemērošanas jomā un noteikuma izmantotājs nav veicis pielāgojumus, tad strīdīgais līguma noteikums uzskatāms par šaubas neradošu.

51. Jebkāds cits juridisks vērtējums radītu situāciju, kad noteikuma izmantotājam būtu iespēja atsaukties arī uz citas dalībvalsts obligātu tiesību normu, respektīvi, reproducēt tās tekstu, lai izvairītos no līguma noteikuma pārbaudes tiesā [32]. Tas ir acīmredzams, ka Savienības likumdevējs to nav gribējis. Šim vērtējumam atbilst arī Tiesas nospriestais lietā *Cofidis*, saskaņā ar kuru "Līguma noteikumi, kas neietver vienīgi obligātas tiesību normas [..], acīmredzot nav ārpus direktīvas piemērošanas jomas, kuras robežas ir noteiktas direktīvas 1. panta 2. punktā" [33].

52. Līdz ar to Direktīvas 93/13 1. panta 2. punkts, uz kuru pamatoti norāda Komisija [34], kā izņēmuma noteikums ir jāinterpretē šauri.

28 — Šajā nozīmē arī Kapnopulo, E. (minēts iepriekš 19. zemsvītras piezīmē), 97. lpp.

29 — Skat. arī COM(2000) 248, galīgā redakcija (minēts iepriekš 23. zemsvītras piezīmē), III nodaļa, ievads; šajā nozīmē arī Remy-Corlay, P., "L'influence du droit communataire sur l'office du juge", *Revue trimestrielle de droit civil*, 2009, 684. lpp.; Lagarde, X., "Qu'est-ce qu'une clause abusive?", *La Semaine Juridique Édition Générale*, Nr. 6, 2006, 110. un nākamās lpp.

30 — Skat. 2000. gada 27. jūnija spriedumu apvienotajās lietās no C-240/98 līdz C-244/98 *Océano Grupo Editorial* un *Salvat Editores* (*Recueil*, I-4941. lpp., 25. punkts), 2006. gada 26. oktobra spriedumu lietā C-168/05 *Mostaza Claro* (Krājums, I-10421 lpp., 25. punkts) un 2009. gada 6. oktobra spriedumu lietā C-40/08 *Asturcom Telecomunicaciones* (Krājums, I-9579. lpp., 29. punkts).

31 — Šajā virzienā šķiet vērsti arī Lagarde, X., argumenti (minēts iepriekš 29. zemsvītras piezīmē), 110. un nākamās lpp., B daļā, kad viņš uzskata, ka noteikums, kura saturu likumdevējs ir autorizējis, neesot pakļauts negodīguma pārbaudei.

32 — Skat. attiecībā uz šo iespēju arī Kapnopoulo, E. (minēts iepriekš 19. zemsvītras piezīmē, 97. lpp.), Pfeiffer, T., no: Grabitz, Hilf (minēts iepriekš 19. zemsvītras piezīmē), A 5, 1. pants, 26. punkts; de Nova, G., *Italian Contract Law and the European Directive on Unfair Terms in Consumer Contracts*, ERPL, 1995, 221. un 223. lpp.

33 — 2002. gada 21. novembra spriedums lietā C-473/00 *Cofidis* (*Recueil*, I-10875. lpp., 22. punkts).

34 — Komisijas 2011. gada 4. augusta apsvērumi, 45. punkts, Wolf, M., no: Grabitz, Hilf (minēts iepriekš 20. zemsvītras piezīmē), A 1, 2. punkts.

53. Par to it īpaši liecina arī iepriekš minētais direktīvas mērķis, kas ir pakāpeniska iekšējā tirgus izveidošana, lai patērētājiem, izmantojot pārrobežu preces un pakalpojumus, nebūtu jābaidās vispārīgajos darījumu noteikumos iekļautu negodīgu noteikumu dēļ nokļūt nelabvēlīgākā stāvoklī[35]. Tieši tā tas notiktu, ja būtu pieļaujams, ka noteikuma izmantotājs vispārīgajos darījumu noteikumos varētu iekļaut noteikumus, kas *in abstracto* atbilst vienas vai vairāku dalībvalstu tiesību normām, tomēr *in concreto* nav attiecināmi uz noslēdzamo līgumu.

54. Atšķirīgs juridisks vērtējums netiek prasīts arī tādēļ, ka šajā lietā runa ir par apgādes uzņēmuma, kura darbība ir vērsta uz vispārējo interešu mērķu sasniegšanu, vispārīgajiem darījumu noteikumiem. To, ka direktīvas autors šādu gadījumu ir apsvēris, apliecina Direktīvas 93/13 2. panta c) apakšpunkts, kurā skaidri noteikts, ka direktīva ir piemērojama arī pārdevējiem vai piegādātājiem, kas darbojas publisko tiesību jomā[36]. Izņēmums ir vienīgi publiskā sektora līgumu noteikumi, kā tas bieži ir Vācijā attiecībā uz apgādes uzņēmumiem, kuru līgumu noteikumus bieži reglamentē likumi vai statūti[37], un līdz ar to tie ir Direktīvas 93/13 1. panta 2. punkta piemērošanas jomā.

55. Visbeidzot, tāpat nav attaisnojams nekāds cits atšķirīgs juridisks vērtējums gadījumā, ja līgumslēdzēju pušu sākotnējā situācija ir līdzīga tiesību normā raksturotajai situācijai, kā to attiecībā uz šā strīda priekšmetu pieņem iesniedzējtiesa, piekrītot atbildētājai, kā arī Vācijas valdībai[38].

56. Šajā ziņā ir jāņem vērā, ka Vācijas likumdevējam bija iespējams paplašināt *AVBGasV* 1. pantā noteikto piemērošanas jomu, attiecinot to arī uz tādiem patērētājiem, ar kuriem tiek slēgti līgumi un kuru juridiskais stāvoklis atbilst standarttarifa klientu stāvoklim. Likumdevējs tomēr to neizdarīja, bet tikai ar valsts tiesību normu *BGB* 310. pantu noteica, ka *BGB* 308. un 309. panta normās aizliegtie līguma noteikumi nav piemērojami, neparedzot vērtēšanas iespēju. Ja likumdevējs apzināti neparedz attiecināt atsevišķu tiesību normu uz citu personu loku, tad nav izpildīts Direktīvas 93/13 1. panta 2. punktā noteiktais "obligātās tiesību normas" priekšnosacījums.

57. Līdz ar to arī nepieciešamā teleoloģiskā interpretācija atbilstoši direktīvas jēgai un mērķim liek secināt, ka saskaņā ar Direktīvas 93/13 1. panta 2. punktu tikai tāds tiesiskais regulējums nav Direktīvas 93/13 piemērošanas jomā, kas saskaņā ar likuma noteikumiem – neatkarīgi no tā, vai attiecīgie noteikumi ir imperatīva vai dispozitīva rakstura, – attiecas uz noslēdzamo līgumu.

58. Ņemot vērā iepriekš minēto, es ierosinu Tiesai uz pirmo prejudiciālo jautājumu atbildēt, ka Direktīvas 93/13 1. panta 2. punkts ir interpretējams tādējādi, ka par "obligātām tiesību normām" šīs tiesību normas izpratnē jāuzskata tikai tādas normas, kas saskaņā ar likumu attiecas uz līgumslēdzēju pušu loku un uz slēdzamā līguma veidu, turklāt nav svarīgi, vai šīs tiesību normas ir imperatīvas vai arī līgumslēdzējas puses var no tām atkāpties.

B – *Par otro prejudiciālo jautājumu*

59. Ar otro prejudiciālo jautājumu iesniedzējtiesa vaicā, kādas ir pārskatāmības prasības Direktīvas 93/13 5. pantā un Direktīvas 2003/55 3. panta 3. punktā. Iesniedzējtiesa būtībā vēlas zināt, vai līguma noteikumi par tiesībām mainīt cenas gāzes piegādes līgumos, kas neietver datus par cenu mainīšanas tiesību priekšnoteikumiem, arī var tikt uzskatīti par pietiekami skaidriem un saprotamiem, ja tiek garantēts, ka komersants klientiem laikus paziņo par cenu palielinājumu un klientiem ir tiesības

35 — Skat. 47. punktu, tāpat Vigneron-Maggio-Aprile, S., *L'information des consommateurs en droit européen et en droit suisse de la consommation*, Cīrihe, 2006, 11., 15. lpp.

36 — Arī Eiropas Komisija, COM(2000) 248, galīgā redakcija (minēts iepriekš 23. zemsvītras piezīmē), III nodaļa, 1.b) punkts, norādot uz savu atzinumu sakarā ar 1992. gada Padomes kopējās nostājas pieņemšanu.

37 — Skat. arī Tilman, I., *Die Klauselrichtlinie* 93/13/EWG *auf der Schnittstelle zwischen Privatrecht und öffentlichem Recht*, Minhene, 2003, 14. lpp.

38 — Skat. 21. punktu lēmumā par lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu, kā arī 23. un nākamo punktu atbildētājas 2011. gada 4. augusta rakstveida paskaidrojumā.

lūgt tiesas pārbaudi, kā arī uzteikt līgumu. Iesniedzējtiesa ņem vērā, ka Direktīvas 93/13 5. pantā iekļautās pārskatāmības prasības pārkāpums beztermiņa līgumu gadījumā, ņemot vērā Direktīvas 93/13 3. panta pielikuma 1. punkta j) apakšpunktu un 2. punkta b) apakšpunktu varētu būt nekaitīgs. Iesniedzējtiesa uzskata, ka šādas tiesiskas sekas it īpaši attiecībā uz gāzes piegādes līgumiem izriet no A pielikuma b) un/vai c) apakšpunkta.

60. Otrais prejudiciālais jautājums raisa problēmas vairākos atsevišķos aspektos:

1) Vispirms ir jānoskaidro, kādas ir Direktīvas 93/13 5. panta pārskatāmības prasības attiecības ar šīs pašas direktīvas 3. pantu. Tas ir svarīgi tādēļ, ka 5. pantam nav pievienots 3. pantam atbilstošs pielikums, tātad jautājums par 3. panta pielikuma 1. punkta j) apakšpunkta un 2. punkta b) apakšpunkta 2. teikuma piemērojamību jāaplūko arī Direktīvas 93/13 5. panta piemērošanas jomas kontekstā.

2) Pēc tam ir jānoskaidro, vai Direktīvas 2003/55 3. panta 3. punkta pārskatāmības prasībai ir tāda pati piemērojamība kā Direktīvas 93/13 5. panta pārskatāmības prasībai un, ja ir, tad kādas tiesiskas sekas no tā izriet.

3) Turpinājumā ir jānoskaidro Tiesas pārbaudes pilnvaras abu direktīvu pārskatāmības prasības iespējamā pārkāpuma kontekstā, it īpaši, vai šādu var veikt tikai valsts tiesas un ciktāl Tiesai ir pilnvaras dot tām norādījumus.

4) Konstatēto Tiesas pārbaudes pilnvaru ietvaros pēc tam *in concreto* jāvērtē strīdīgais noteikums par cenu mainīšanu, it īpaši jautājums, vai ir jāpieņem, ka Direktīvas 93/13 pārskatāmības prasības pārkāpums tādā gadījumā nav izdarīts, ja klientiem savukārt tiek piešķirtas tiesības uzteikt līgumu vai atkāpties no līguma, kā noteikts Direktīvas 93/13 3. panta 1. un 3. punktā apvienojumā ar pielikuma 1. punkta j) apakšpunkta un 2. punkta b) apakšpunkta otrā teikuma noteikumiem.

5) Visbeidzot ir jānoskaidro, vai attiecībā uz Direktīvas 2003/55 3. panta 3. punktā iekļauto pārskatāmības prasību apvienojumā ar pielikuma b) un c) apakšpunktu gāzes piegādes līgumu īpašā rakstura dēļ jāpiemēro citi tiesību principi.

61. Uz šiem jautājumiem es atbildēšu iepriekš minētajā secībā.

1. Direktīvas 93/13 5. panta pārskatāmības prasības attiecības ar Direktīvas 93/13 3. panta noteikumu par negodīgiem noteikumiem

62. Turpinājumā vispirms jāaplūko Direktīvas 93/13 5. panta pārskatāmības prasības attiecības ar šīs direktīvas 3. pantā iekļauto noteikumu par negodīgumu. Šajā ziņā no Direktīvas 93/13 rašanās vēstures izriet, ka pārskatāmības prasība ir 3. pantā minētā negodīguma atsevišķi noteikts kritērijs. Par šo aspektu pirmoreiz tika diskutēts Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas konsultēšanās procedūras ietvaros par Komisijas 1990. gada 3. septembra priekšlikumu, ierosinot, kā negodīguma vērtēšanas papildu kritēriju skaidri norādīt līguma noteikuma nesaprotamību[39]. Eiropas Parlaments 1991. gada 20. novembra atzinumā to akceptēja[40] un visbeidzot arī Padome, 1992. gadā paziņojot

39 — 1991. gada atzinums (minēts iepriekš 15. zemsvītras piezīmē, 2.5.3. punkts).

40 — Normatīvā rezolūcija (minēta iepriekš 16. zemsvītras piezīmē, grozījums Nr. 35 un 45).

kopējo nostāju, norādīja, ka "negodīga rakstura" jēdziena satura pārbaudes galvenais kritērijs [41] esot rodams direktīvas 3. panta 1. punktā un to papildinot īpaši uzsvērtā pārskatāmības prasība 5. panta pirmajā teikumā [42]. Tātad Direktīvas 93/13 5. panta pārskatāmības prasība ir prasība, kurai ir tik liela nozīme, ka līdztekus galvenajam noteikumam par negodīgumu tā tika īpaši norādīta.

63. Tātad Direktīvas 93/13 5. panta noteikums par pārskatāmību ir atsevišķi noteikts Direktīvas 93/13 3. pantā minētā noteikuma negodīga rakstura kritērijs [43], līdz ar to Direktīvas 93/13 3. panta pielikuma noteikumiem ir nozīme arī pārskatāmības prasības kontekstā.

2. Direktīvas 93/13 5. panta un 3. panta pārskatāmības noteikuma attiecības ar Direktīvas 2003/55 3. panta 3. punkta pārskatāmības prasību

64. Līdz šim Tiesai nav bijusi iespēja paust nostāju par Gāzes direktīvā 2003/55 noteikto pārskatāmības prasību attiecībā uz visiem līguma noteikumiem. Pamatojoties uz Direktīvas 2003/55 rašanās vēsturi un mērķi, es pierādīšu, ka šīs tiesību normas piemērošanas joma atbilst Direktīvas 93/13 5. panta pārskatāmības prasībai.

65. Direktīvas 2003/55 primārais mērķis bija izveidot iekšējo dabasgāzes tirgu, kura priekšnoteikums tolaik bija pilnīgas liberalizācijas veikšana. Jau pirms šī pasākuma uzsākšanas Savienības likumdevējs saprata, ka tirgus atvēršanai ir jānotiek pakāpeniski tādēļ, ka sākumā tirgi bija stingri reglamentēti, ar striktu iekšzemes raksturu un bieži vien monopolistiski. Izaicinājums bija tāds, ka tirgi bija jāpārveido par vienotu, pilnīgi brīvu Eiropas tirgu, kurā visi lietotāji gāzi varētu iegādāties no pārdevējiem pēc savas izvēles. Direktīva 98/30 [44] bija pirmais solis šajā virzienā, kam sekoja šajā lietā strīdīgā Direktīva 2003/55, kuras 23. pantā sniegts pakāpenisks pasākumu kalendārais plāns, līdz tiks novērsti visi šķēršļi, kas apgrūtina konkurenci [45]. Lai sasniegtu šo mērķi, tika uzskatīts, ka jānovērš dažādu dalībvalstu atšķirīgie procesuālie noteikumi un no tiem izrietošie konkurences izkropļojumi, un šajā nolūkā jāizstrādā noteikti minimālie līgumu slēgšanas priekšnosacījumi un jānodrošina informācijas pārskatāmība [46].

66. Direktīvas 2003/55 3. pants rada būtiskus priekšnoteikumus kopējā iekšējā dabasgāzes tirgus izveidei: Kamēr direktīvas 3. panta 2. punktā sabiedrisko pakalpojumu sniegšanas pienākumu ieviešana ir paredzēta tikai kā iespēja, ko dalībvalstis izmanto vispārējās interesēs, ar 3. punktu dalībvalstīm ir uzlikts vispārīgais pienākums veikt atbilstīgus pasākumus, lai aizsargātu gala patērētājus un nodrošinātu patērētāju aizsardzību augstā līmenī [47]. Līdz ar to 3. punktā noteikts pienākums aizsargāt patērētājus, īpašu uzmanību pievēršot mazāk aizsargātiem patērētājiem. Vismaz attiecībā uz mājsaimniecību patērētājiem nepieciešamie pasākumi ietver Direktīvas 2003/55 A pielikumā minētos pasākumus, turklāt šā pielikuma d) apakšpunkta otrajā teikumā atsevišķi uzsvērta pārskatāmības

41 — Par vispārīgo noteikumu nozīmi Eiropas līgumtiesībās skat. Grundmann S., "General Standards and Principles, Clauses Générales, and Generalklauseln in European Contract Law – A Survey", *General Clauses and Standards in European Contract Law – Comparative Law, EC Law and Contract Law Codification* (izdev. Stefan Grundmann, Denis Mazeaud), Hāga, 2006, 1. lpp.

42 — 1992. gada kopējā nostājā (minēta iepriekš 18. zemsvītras piezīmē, 5. punkts).

43 — Šajā ziņā jānorāda – kā pareizi skaidro Schillig, M., "Inequality of bargaining power versus market for lemons: legal paradigm change and the Court of Justice's jurisprudence on Directive 93/13 on unfair contract terms", *European Law Review*, 2008, 336. lpp., – pārskatāmības prasība liek komersantam noteikt godīgus līguma noteikumus. Šajā ziņā Direktīvas 93/13 3. un 5. panta iedarbība tiecas uz vienu un to pašu mērķi.

44 — Eiropas Parlamenta un Padomes 1998. gada 22. jūnija Direktīva 98/30/EEK par kopīgiem noteikumiem dabasgāzes tirgum (OV L 204, 1. lpp.).

45 — Skat. šajā ziņā par vēsturi tikai ģenerāladvokāta Ruisa-Harabo Kolomera [*Ruiz-Jarabo Colomer*] 2009. gada 20. oktobra secinājumus lietā C-265/08 *Federutility* u.c. (Krājums, I-3377. lpp., 36. un nākamie punkti), tāpat arī Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinumu par 2001. gada 17. oktobra priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai, kas groza Direktīvu 96/92/EK un Direktīvu 98/30/EK par kopīgiem noteikumiem elektroenerģijas iekšējam tirgum un dabasgāzes iekšējam tirgum, un par priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par nosacījumiem attiecībā uz piekļuvi tīklam elektroenerģijas pārrobežu tirdzniecībā (OV 2002, C 36, 10. lpp., turpmāk tekstā – "EESK 2001. gada atzinums"), 1.1., 1.2. un 2.4. punkts.

46 — EESK 2001. gada atzinums, 6.1.2. un 6.4.4. punkts. Padome tam sekoja 2003. gada 3. februāra Kopējā nostājā (EK) Nr. 6/2003 (OV C 50 E, 36. lpp.).

47 — COM(2001) 125, galīgā redakcija, 22., 37. lpp.

prasība attiecībā uz mājsaimniecību klientiem. Jau direktīvas pirmajā 2001. gada 13. marta priekšlikumā Komisija norādīja, ka, izstrādājot šo tiesisko regulējumu, ārkārtīgi liela nozīme ir tam, lai visiem Kopienas iedzīvotājiem būtu universālas tiesības saņemt gāzi par samērīgām cenām, un ir jānodrošina minimālas patērētāju aizsardzības normas, nodrošinot patērētājiem brīvu izvēli par zemām cenām [48]. Šajā ziņā, ņemot vērā Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas 2001. gada 17. janvāra atzinumu un Padomes 2003. gada 3. februāra kopējo nostāju, Komisija ne tikai piekrita, bet arī direktīvas grozītajā 2002. gada 7. jūnija priekšlikumā, papildinot to, pielikumā iekļāva grozījumus, kas visbeidzot tika arī pieņemti [49].

67. Iepriekš minētais jau pierāda, ka, izveidojot kopējo dabasgāzes iekšējo tirgu, patērētāju aizsardzība tika uzskatīta par ļoti svarīgu uzdevumu, un direktīvas mērķis bija ne vien palielināt Eiropas Savienības konkurētspēju, bet arī par iespējami mazām izmaksām apgādāt ar gāzi katru patērētāju, pēc iespējas ņemot vērā patērētāju vajadzības.

68. Salīdzinot Direktīvas 93/13 izstrādes sākotnējo situāciju ar situāciju, izstrādājot Direktīvu 2003/55, var vilkt paralēles: abos gadījumos pakāpeniski bija jāizveido kopējs iekšējais tirgus un abos gadījumos šā mērķa sasniegšanai noteikti nebija jāierobežo tiktāl radītā konkurence, ka patērētāju centienus slēgt līgumus ar citā dalībvalstī esošu uzņēmumu ierobežo nesaprotami vai negodīgi līgumu noteikumi. Tādēļ Direktīvas 2003/55 3. panta 3. punkta pārskatāmības noteikumam, it īpaši apvienojumā ar šīs direktīvas A pielikuma d) apakšpunkta otro teikumu, ir piešķirama tāda pati iedarbība un tādas pašas tiesiskās sekas kā Direktīvas 93/13 pārskatāmības prasībai. Par šādu interpretāciju it īpaši liecina tas, ka atbilstoši A pielikuma tekstam tostarp nedrīkst aizskart Direktīvā 93/13 minētās patērētāju tiesības ("Neskarot Kopienas noteikumus attiecībā uz patērētāju aizsardzību [..]").

69. Tādēļ Direktīvas 2003/55 3. panta 3. punktā iekļautais pārskatāmības noteikums attiecībā uz vispārīgajiem līgumu noteikumiem ir ar Direktīvu 93/13 jau garantētās pārskatāmības prasības enerģijas iekšējā tirgus jomai īpaši reglamentēta prasība [50].

3. Tiesas un valsts tiesu pārbaudes apjoms

70. Galvenajā jautājumā par apstrīdētā noteikuma kā negodīga noteikuma kvalifikāciju vispirms ir jāsecina, ka Direktīvas 93/13 3. pantā, atsaucoties uz labticības prasības un ievērojamas nelīdzsvarotības pušu tiesībās un pienākumos jēdzieniem, tikai abstrakti ir definēti elementi, kuru dēļ individuāli neapspriestu līguma noteikumu var uzskatīt par negodīgu [51]. Šajā kontekstā minētais pielikums, uz kuru ir atsauce direktīvas 3. panta 3. punktā, ir tikai indikatīvs un nepilnīgs tādu noteikumu saraksts, kurus var atzīt par negodīgiem. Šajā sarakstā minēts noteikums nav obligāti

48 — Turpat, 21., 37. lpp.

49 — COM(2002) 304, galīgā redakcija, 57. lpp.

50 — Kā es norādīju secinājumu lietā *Pereničová* un *Perenič* (minēti iepriekš 27. zemsvītras piezīmē) 88. punktā, starp patērētāju tiesību aizsardzībai pieņemtajiem tiesību aktiem pastāv dažādas saiknes. Tādēļ Savienības tiesību akti patērētāju tiesību aizsardzības jomā ir jāapsver kā vienotas regulējuma sistēmas sastāvdaļas, kas viena otru papildina (skat. Orlando, S., "The Use of Unfair Contractual Terms as an Unfair Commercial Practice", *European Review of Contract Law*, 2011, 25. lpp.). Savienības patērētāju tiesību jomā līdz šim pastāvošā tiesību sadrumstalotība ir tādas vēsturiskās attīstības sekas, kuras gaitā Savienības likumdevējs attiecībā uz īsta iekšējā tirgus īstenošanu darījumos starp komersantiem un patērētājiem ir regulējis pakāpeniski un saskaņojot ar iepriekš sasniegto tiesību kopumu konkrētās dzīves jomās.

51 — 2009. gada 4. jūnija spriedums lietā C-243/08 *Pannon GSM* (Krājums, I-4713. lpp., 25. punkts), spriedums lietā *Freiburger Kommunalbauten* (minēts iepriekš 26. zemsvītras piezīmē, 20. punkts), 2010. gada 9. novembra spriedums lietā C-137/08 *VB Pénzügyi Lízing* (Krājums, I-10847. lpp., 42. punkts), 2012. gada 26. aprīļa spriedums lietā C-472/10 *Invitel* (25. punkts), 2010. gada 16. novembra rīkojums lietā C-76/10 *Pohohtovosť* (Krājums, I-11557. lpp., 56. un 58. punkts); šajā nozīmē arī Remy-Corlay, P. (minēts iepriekš 29. zemsvītras piezīmē), 746. lpp. Kā norāda Lagarde, X. (minēts iepriekš 29. zemsvītras piezīmē), 110. lpp., lai noteikumu varētu uzskatīt par negodīgu, nelīdzsvarotībai jāpiešķir komersantam pārmērīgas priekšrocības.

jāuzskata par negodīgu, un otrādi – tajā neiekļautu noteikumu arī var atzīt par negodīgu. Tādēļ tikai tā iemesla dēļ, ka noteikums ir sarakstā, nevar noteikti uzskatīt, ka tas ir negodīgs, bet vienmēr ir jāveic patstāvīgs un detalizēts līguma novērtējums, pamatojoties uz Direktīvas 93/13 4. panta prasībām [52].

71. No Tiesas pastāvīgās judikatūras izriet, ka jautājums par to, vai līguma noteikums atbilst kritērijiem, lai to kvalificētu kā negodīgu Direktīvas 93/13 nozīmē, ir jāizskata valsts tiesai. Apstiprinošas atbildes gadījumā minētajai tiesai ir jānovērtē, vajadzības gadījumā pēc savas iniciatīvas, šis noteikums, ņemot vērā minētajā direktīvā paredzētās patērētāju aizsardzības prasības [53]. Lai atbildētu uz šo lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu, tas nozīmē – kā savos rakstveida apsvērumos vienprātīgi norādījušas visas lietas dalībnieces –, ka jautājums, vai strīdīgā noteikuma raksturs ir negodīgs, jāvērtē valsts tiesai, nevis Tiesai.

72. Tādēļ Tiesai atbildē iesniedzējtiesai ir tikai jāsniedz norādes, kas pēdējai ir jāņem vērā, lai novērtētu to, vai attiecīgā noteikuma raksturs ir negodīgs [54].

73. Tiesa tagad ir jau skaidri atzinusi, ka norādes par Tiesas ierobežotajām pārbaudes tiesībām tāpat attiecas uz Direktīvā 93/13 5. pantā atsevišķi noteikto pārskatāmības prasību [55].

74. Kā jau iepriekš minēts VI daļas B nodaļas 2. punktā [56], šie principi tāpat attiecas uz Direktīvā 2003/55 noteikto pārskatāmības prasību, un it īpaši uz A pielikumā minētajiem gadījumiem, kā to norāda iekļautā atsauce uz Direktīvu 93/13.

75. Tātad ir jāatzīst, ka jautājums, vai Direktīvā 93/13 un Direktīvā 2003/55 noteiktās pārskatāmības prasības neizpildīšanu var kvalificēt kā negodīgu, ir jāvērtē valsts tiesai, tomēr Tiesa var sniegt norādes.

52 — Skat. šajā ziņā jau manus secinājumus lietā C-472/10 *Invitel* (spriedums minēts iepriekš 51. zemsvītras piezīmē), 80. un nākamie punkti un tajos minētā judikatūra. Kā norāda Hesselink, M., "Fair prices in the common market on communitative and distributive justice in European contract law", *Diritto privato europeo – Fonte ed effeti, Materiali del seminario dell' 8-9 novembre 2002* (izd. Guido Alpa, Remo Danovi), 248. un nākamās lpp., Eiropas līgumtiesību galvenais uzdevums ir taisnīguma ("justice") vai objektivitātes ("equity") un godīguma ("fairness") nodrošināšana. Līgumtiesībām jāveicina pieņemt taisnīgus un godīgus risinājumus. Šis uzdevums esot jāpilda daudziem Eiropas tiesību institūtiem, kas nodarbojas ar līgumtiesību un *common law* jautājumiem. Autors norāda, ka vienmēr notiekot strīdi par to, ko tieši nozīmē jēdzieni "taisnīgums" un "godīgums".

53 — Spriedums lietā *VB Pénzügyi Lízing* (minēts iepriekš 51. zemsvītras piezīmē, 42., 43. un 49. punkts). Skat. arī par Tiesas un valsts tiesu par kompetenci negodīgu noteikumu jomā Aubry, H., Poillot, E., Sauphanor-Brouillard, N., *Droit de la consommation – Études et commentaires*, Recueil Dalloz, 2010, Nr. 13, 798. lpp., tāpat arī Schulte-Nölke, H., "Scope and Role of the horizontal directive and its relationship to the CFR", no: Schulze, R. (izdev.), *Modernising and Harmonising Consumer Contract Law*, Minhene, 2009, 44. lpp., norāda, ka lēmums par līguma noteikuma negodīgo raksturu jāpieņem valsts tiesai, pamatojoties uz valsts tiesību normām; skat. šajā ziņā arī vispārējus noteikumus par valsts tiesu uzdevumu taisīt direktīvām atbilstošus spriedumus un tādējādi efektīvi īstenot Kopienu tiesības, Griller, S. "Direktwirkung und richtlinienkonforme Auslegung", no: Eilmannsberger, T., Herzig, Gl. (izdev.), *10 Jahre Anwendung des Gemeinschaftsrechts in Österreich*, Vīne, Grāca, 2006, 94. lpp.

54 — Spriedumi lietā *Pannon GSM* (minēts iepriekš 51. zemsvītras piezīmē, 42. punkts), lietā *Freiburger Kommunalbauten* (minēts iepriekš 26. zemsvītras piezīmē, 22. punkts), lietā *Mostaza Claro* (minēts iepriekš 30. zemsvītras piezīmē, 22. punkts), lietā *VB Pénzügyi Lízing* (minēts iepriekš 51. zemsvītras piezīmē, 43. un 44. punkts) un lietā *Invitel* (minēts iepriekš 51. zemsvītras piezīmē, 22. punkts). Eidenmüller, H., Faust, F., Grigoleit, H., C., Jansen, N., Wagner, G., Zimmermann, R., "Towards a revision of the consumer acquis", *Common Market Law Review*, 2011, 1093. lpp., tie paši "The Common Frame of Reference for European Private Law – Policy Choices and Codification Problems", *Oxford Journal of Legal Studies*, 28. sēj., Nr. 4 (2008), 677. lpp., kā arī Basedow, J., "Der Europäische Gerichtshof und das Privatrecht", *Archiv für die civilistische Praxis*, 210. sēj. (2010), 173. un nākamās lpp., kritizē to, ka minimālās saskaņošanas sākotnējie pasākumi nav būtiski veicinājuši Eiropas privāto tiesību vienādošanu. Turklāt to, vai līguma noteikumi ir negodīgi, esot uzdots pārbaudīt valstu tiesām, kas to veicot, pamatojoties uz attiecīgo valstu standartiem un principiem. Pašreizējā situācija noteikumu negodīga rakstura pārbaudes jomā esot neapmierinoša, tādēļ ka neesot izstrādātas vienotas vadlīnijas. Tādēļ daži autori ierosina Tiesai, pamatojoties uz references tekstiem, piemēram, Kopīgu vispārīgu references dokumentu ("Common Frame of Reference"), izstrādāt Eiropas standartus, lai visā Savienībā garantētu vienveidīgu negodīguma pārbaudes praksi; šajā ziņā it īpaši skat. von Bar, C. "Die Funktionen des Gemeinsamen Referenzrahmens", no: Schmidt-Kessel, M. (izdev.), *Der Gemeinsame Referenzrahmen*, Minhene, 2009, 26. lpp., un "Gemeinsamer Referenzrahmen für europäisches Schuld- und Sachenrecht", *Zeitschrift für Rechtspolitik*, 2005, 165., 168. lpp.

55 — Rīkojums lietā *Pohotovosť* (minēts iepriekš 51. zemsvītras piezīmē, rezolutīvās daļas 3) punkts), spriedums lietā *Invitel* (minēts iepriekš 51. zemsvītras piezīmē, 27. un 30. punkts).

56 — Skat. šo secinājumu 65. un nākamos punktus.

4. Strīdīgā noteikuma par cenu pielāgošanu pārbaude, ņemot vērā Direktīvas 93/13 5. panta pārskatāmības noteikumu, īpaši ņemot vērā Direktīvas 93/13 3. panta pielikuma 1. punkta j) apakšpunktu un 2. punkta b) apakšpunktu

76. Līdz ar to ir nepieciešams pārbaudīt, vai atbildētājas izmantotais cenu pielāgošanas noteikums atbilst Direktīvas 93/13 prasībām, it īpaši šajā direktīvā noteiktajai pārskatāmības prasībai.

a) Galvenās prasības attiecībā uz spēkā esošu cenu pielāgošanas noteikumu

77. Saskaņā ar Direktīvas 93/13 5. panta pārskatāmības prasību rakstveida noteikumiem vienmēr jābūt formulētiem vienkāršā, skaidri saprotamā valodā un, ja rodas šaubas par kāda noteikuma nozīmi, priekšroka dodama interpretācijai, kas ir vislabvēlīgākā patērētājam. Ņemot vērā iepriekš minēto Direktīvas 93/13 mērķi, ar šo prasību gan atbilstoši jāaizsargā patērētāju intereses, gan arī jāveicina brīvs iekšējais tirgus [57]. Strīdīgo gāzes piegādes līgumu vispārīgajos darījumu noteikumos, bez šaubām, nav iekļauti noteikumi par cenu palielināšanas priekšnosacījumiem, kā arī par cenu palielināšanas veidu un apmēru, bet tikai norādes uz *AVBGasV* 4. pantu. Arī *AVBGasV* 4. pantā šajā ziņā nav rodamas sīkākas norādes, vienīgi atsauce uz spēkā esošajām cenām, iegādājoties gāzi par vispārējiem tarifiem un ar vispārējiem noteikumiem, kas stājas spēkā tikai pēc publiskas paziņošanas.

78. Šāds neskaidrs noteikums patērētājiem parasti jau tādēļ vien nav pārskatāms, ka tā tekstā ir runa vienīgi par spēkā esošajām cenām, nevis par iespējamu cenu palielinājumu. Tomēr tas, vai tāds fakts var kaut ko mainīt attiecībā uz varbūtējo pārskatāmības prasības pārkāpumu, ka valsts judikatūrā tiek atzīts, ka šāds noteikums neļauj gāzes uzņēmumam palielināt cenas, kā *Bundesgerichtshof* paziņo savā rīkojumā par prejudiciālā nolēmuma lūgumu, rada šaubas, jo vairāk tādēļ, ka šis noteikums, ņemot vērā *AVBGasV* piemērošanas jomu, attiecas tikai uz standarttarifa klientiem un turklāt patērētājiem, šķiet, nav iespējams uzzināt, kad un ar kādiem priekšnosacījumiem ir pieļaujama cenu palielināšana. Šajā kontekstā patērētājiem nav iespējams pārbaudīt cenu palielināšanas tiesisko pamatojumu, vēl jo vairāk tādēļ, ka patērētāji, kas ar judikatūras palīdzību bieži nav informēti tieši par šādām tiesību jomām, varētu nezināt, kādas prasības attiecībā uz cenu palielināšanu ir jāizvirza gāzes apgādes uzņēmumam.

79. Ņemot vērā minēto, rodas šaubas, vai strīdīgais cenu pielāgošanas noteikums atbilst Direktīvas 93/13 5. panta pārskatāmības prasībām.

b) Pārskatāmības prasības ierobežojumi ar patērētāju aizsardzības mehānismu palīdzību par labu patērētājiem

80. Iesniedzējtiesas argumenti attiecībā uz minēto liecina, ka arī šajā ziņā, sīkāk to neaplūkojot, tiek pieņemts, ka tāds noteikums – kā pamatlietā izmantotais – pats par sevi ir pietiekami pārskatāms. Tomēr iesniedzējtiesa vēlas zināt, vai cenu pielāgošanas noteikuma nepārskatāmību var līdzsvarot ar patērētāju aizsardzības mehānismiem par labu patērētājam, proti, ar to, ka par cenu palielinājumu paziņo laikus un patērētājiem ir tiesības cenu palielinājumu lūgt pārbaudīt tiesai, kā arī tiesības uzteikt līgumu.

57 — Van Gool, R., *Die Problematik des Rechts der missbräuchlichen Klauseln und die EG-Richtlinie über missbräuchliche Klauseln in Verbraucherverträgen*, Frankfurte pie Mainas, 2002, 199. lpp., Aubert de Vincelles, C., "Anmerkung zum Urteil Pénzügyi Lízing, C-137/08", no: *Revue trimestrielle de droit européen*, 2011, 632. lpp.

i) Līguma uzteikuma iespēja

81. Pamatojoties uz Direktīvas 93/13 3. panta 1. un 3. punktu apvienojumā ar pielikuma 1. punkta j) apakšpunkta un 2. punkta b) apakšpunktu, iesniedzējtiesa ņem vērā, ka pārskatāmības prasības pārkāpumu varētu līdzsvarot ar patērētājam garantētu iespēju uzteikt līgumu.

82. Direktīvas 93/13 3. panta 3. punkta pielikuma 1. punkta j) apakšpunktā kā kritērijs, kas var piešķirt līguma noteikumam, par kuru nav bijusi atsevišķa apspriešanās, negodīgu raksturu, norādīts apstāklis, ka komersants vienpusēji groza līguma noteikumus bez atbilstoša un līgumā minēta iemesla, vienlaikus nenodrošinot līguma uzteikuma iespēju. Tā kā *AVBGasV* 4. pantā nav norādīts enerģijas piegādātāju cenu mainīšanas pamatojums, arī no šīs tiesību normas līdzsvarošanas iespējamību nevar atvasināt.

83. Atšķirīgi tas ir attiecībā uz Direktīvas 93/13 3. panta pielikuma 2. punkta b) apakšpunkta otro teikumu, kas ierobežo 1. punkta j) apakšpunkta prasības tādējādi, ka komersanti var grozīt beztermiņa līgumu noteikumus ar nosacījumu, ka tiem laikus jāinformē par to patērētāji un patērētājiem ir tiesības uzteikt līgumu.

84. Nesen Tiesa 2012. gada 26. aprīļa spriedumā lietā *Invitel* tomēr nosprieda, ka, runājot par līguma noteikumu, kurā paredzēti patērētājam sniedzamā pakalpojuma kopējo izmaksu grozījumi, parastā gadījumā tikai tad atbilst direktīvas pielikuma 1. panta j) apakšpunkta un 2. punkta b) apakšpunkta prasībām, ja patērētājam ir ne tikai tiesības izbeigt līgumu, bet it īpaši ir norādīts minēto izmaksu izmaiņu iemesls vai veids [58]. Tiesa ir skaidri un noteikti norādījusi, ka šis priekšnoteikums ir jāņem vērā bez izņēmumiem, tātad arī attiecībā uz beztermiņa līgumiem Direktīvas 93/13 3. panta pielikuma 2. punkta b) apakšpunkta otrā teikuma izpratnē. Minētā iemesla dēļ nevar pieņemt, ka varbūtējo pārskatāmības prasību pārkāpumu var līdzsvarot ar līguma uzteikuma garantēšanas iespēju. Ar šo tiesību normu direktīvas izdevējs ir ņēmis vērā tikai komersantu aizsargājamās intereses, no kuriem tieši arī ilgstošu parādsaistību gadījumā nav sagaidāms, ka tie nepārredzamā laikposmā ņems vērā reiz noslēgtos līguma noteikumus. Patērētāju intereses, kas tāpat ir aizsargājamas pret minētiem grozījumiem, tiek ņemtas vērā, uzdodot komersantam pienākumu par to laikus paziņot patērētājiem, kā arī nodrošinot patērētājam līguma uzteikuma iespēju. It īpaši arī ar komersanta pienākumu par grozījumiem laikus paziņot patērētājiem tiek nodrošināts pienācīgs pārdomu laiks, kura laikā patērētāji, salīdzinot šo līgumu arī ar citiem piedāvājumiem, var izlemt, vai turpināt šo līgumu ar grozītajiem nosacījumiem, vai arī noslēgt līgumu ar citu līgumpartneri.

85. Atbilstoši pielikuma 2. punkta b) apakšpunkta otrā teikumā minētā izņēmuma jēgai un mērķim turklāt ir jāpieprasa, lai patērētājiem uzteikuma tiesības būtu ne tikai formāli, bet arī, lai viņi šīs tiesības pēc samērīga pārdomu laika varētu izmantot faktiski. Ņemot vērā iepriekš minēto interešu vērtējumu, noteikuma izmantotāja iespēju vienpusēji palielināt cenas var attaisnot tikai ar samērīgu patērētāju aizsardzību, arī faktiski nodrošinot tiem iespēju, izmainīto apstākļu dēļ neturpināt līgumu. No iesniedzējtiesas izklāsta tomēr izriet, ka minētā faktiska līguma uzteikuma iespēja šajā pamatlietā nav bijusi, tāpat arī komersantam nav bijis noteikts pienākums laikus paziņot par cenu palielinājumu, lai patērētājs varētu apsvērt iespējamās alternatīvas. Pamatlietas faktu norises laikā gāzes tirgus liberalizācija vēl nebija pietiekama un nepastāvēja cits gāzes apgādes uzņēmums, kas atbildētājas vietā varētu patērētājiem piegādāt gāzi. Tāpat arī palielinātās cenas atbilstoši *AVBGasV* noteikumiem pēc paziņošanas bija piemērojamas nekavējoties, tātad patērētājam nebija nodrošināts nedz direktīvā paredzētais pārdomu laiks, nedz iespēja nekavējoties uzteikt līgumu, lai palielinātās cenas, pat uz īsu laiku, līdz varbūtējam līguma uzteikumam nevarētu pārnest uz priekšu.

58 — Spriedums lietā *Invitel* (minēts iepriekš 51. zemsvītras piezīmē, 24. punkts), šajā nozīmē arī Rochfeld, J., "Clauses abusives, Liste réglémentaire noire et grise", no: *Revue trimestrielle de droit civil*, 2009, 383. lpp.

86. Manuprāt, no apstākļa, ka komersantiem ir tiesības grozīt beztermiņa līgumus arī bez attaisnojoša iemesla, nevar secināt, ka tas ir nekaitīgi, ja, veicot līguma grozījumus, piemēram, palielinot cenas, pamatojas uz līguma noteikumu, kas ir pretrunā pārskatāmības prasībai. Drīzāk tās ir divas atšķirīgas situācijas: lai būtu tiesības grozīt beztermiņa līgumus, it īpaši arī tiesības palielināt reiz nolīgtas cenas, priekšnosacījums ir jau agrāk noslēgts līgums un tas tikai jāpiemēro izmainītajiem apstākļiem, kas radušies laika gaitā. Turpretī pārskatāmības prasība it īpaši attiecas arī uz patērētāju izvēles brīvību, kuriem atbilstoši iepriekš minētajam jānodrošina pakalpojumu izmantošana un preču pirkšanas iespēja arī citās dalībvalstīs, nosakot attiecīgas aizsargājošas tiesību normas pret negodīgiem noteikumiem, lai tādā veidā pakāpeniski izveidotu kopēju iekšējo tirgu. Līdz ar to pārskatāmības prasība it īpaši attiecas uz līguma slēgšanas brīdi. Tas tāpēc, ka patērētāji regulāri rūpīgi pārbaudīs tieši līguma grozīšanas noteikumus, lai tādā veidā pārliecinātos par dažādo piedāvājumu kvalitāti. Šajā kontekstā ir jāinterpretē arī īpašā tiesību norma attiecībā uz beztermiņa līgumiem Direktīvas 93/13 pielikuma 2. punkta b) apakšpunkta otrajā teikumā: ja, izstrādājot strīdīgo direktīvu, līguma grozījumu veikšana tika uzskatīta par pieļaujamu tikai beztermiņa līgumos un vienīgi, ņemot vērā direktīvā minētos citus līgumu grozīšanas priekšnosacījumus, no tā izriet apgriezts arguments, ka šāda rīcība attiecībā uz citiem līguma veidiem nav pieļaujama. Minētajam atbilst arī Tiesas nospriestais lietā *Invitel*, kur skaidri noteikts, ka patērētājam ir jābūt iespējai paredzēt izmaiņas saistībā ar sniedzamā pakalpojuma izmaksām [59].

87. Līdz ar to jākonstatē, ka nepārskatāms noteikums arī tādā gadījumā jāvērtē, ņemot vērā 3. panta 3. punkta pielikuma sarakstu, ja patērētājam ir garantētas līguma uzteikuma tiesības.

ii) Pārbaudes iespēja tiesā

88. Pārskatāmības prasības pārkāpumu, it īpaši nepārskatāmu cenu pielāgošanas noteikumu, tāpat nevar līdzsvarot ar to, ka patērētājiem saskaņā ar valsts tiesību sistēmu ir garantēta iespēja lūgt cenu palielinājumu pārbaudīt tiesā. Tas būtu pretrunā Direktīvas 93/13 5. pantam, saskaņā ar kuru par neskaidrībām ir atbildīgs noteikumu izmantotājs. Šajā gadījumā, tieši otrādi, neprognozējama tiesas procesa risks būtu jāuzņemas patērētājam, tāpat kā ar to saistītais izmaksu segšanas risks. Efektīva patērētāju aizsardzība tomēr var tikt nodrošināta tikai tādā veidā, ja patērētājiem tiek dota iespēja pašiem pārbaudīt cenu palielinājuma pamatotību, pamatojoties uz līguma noteikumiem.

iii) Noslēdzošais vērtējums

89. Atbilstoši iepriekš sniegtajai interpretācijai komersanti nebūt nav beztiesīgi. It īpaši beztermiņa līgumu gadījumā tiem ir tiesības noteiktajā termiņā uzteikt līgumu, lai tādējādi atbrīvotos no līgumsaistībām. Tas gan ir tiesa, ka noteiktā uzteikuma termiņa un līguma turpināšanās laikā komersantam var būt pašam jāsedz cenu palielinājums, kas var rasties, piemēram, piegādātāju izmaksu paaugstināšanās dēļ. Tomēr tas ir risks, kas jāsedz pašam komersantam saskaņā ar Direktīvas 93/13 prasībām. Tas nešķiet netaisni it īpaši tādēļ, ka komersants pats ir izraisījis šīs sekas, izmantojot nepārskatāmus vispārīgos darījumu noteikumus.

90. Šajā ziņā it īpaši nav ņemams vērā lēmumā par lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu minētais apsvērums, ka *AVBGasV* noteikumi jau esot bijuši zināmi direktīvas izdošanas laikā, tādēļ esot jāpieņem, ka tiem jāpaliek neapstrīdētiem [60]. Šajā ziņā nedrīkst aizmirst, ka Direktīvas 93/13 spēkā stāšanās laikā tikai dažās dalībvalstīs, piemēram, Vācijā, Nīderlandē un Portugālē, jau bija izstrādāts

59 — Spriedums minēts iepriekš 51. zemsvītras piezīmē, 28. punkts; arī Vigneron-Maggio-Aprile, S. (minēts iepriekš 35. zemsvītras piezīmē, 158. lpp.) skaidri norāda uz to, ka nepieciešama iepriekšējas pārbaudes un salīdzināšanas iespējas nodrošināšana.

60 — Skat. lēmuma 30. punktu.

sīks tiesiskais regulējums attiecībā uz negodīgiem līgumu noteikumiem, bet pārējās valstīs, kā, piemēram, Īrijā, Itālijā vai Beļģijā, tāda regulējuma nebija vai tas bija tikai daļējs, tādēļ bija acīmredzams, ka, pamatojoties uz Direktīvu 93/13, dalībvalstu tiesību aktos bija jāveic pamatīgi grozījumi [61].

91. Tātad kā pagaidu secinājums ir jānorāda, ka Direktīvas 93/13 5. pantā noteiktās pārskatāmības prasības pārkāpums nezūd, ja klientam laikus tiek paziņots uz nepārskatāma līguma noteikuma pamata veikts cenu palielinājums vai ja klientam tiek garantētas tiesības pārbaudīt šo palielinājumu tiesā un/vai tiek dotas līguma uzteikuma tiesības, pat ne tad, ja runa ir par beztermiņa līgumiem.

5) Strīdīgā cenu pielāgošanas noteikuma pārbaude, ņemot vērā Direktīvas 2003/55 3. panta 3. punkta pārskatāmības prasību, īpaši ņemot vērā A pielikumu

92. Iepriekš minētie izteikumi tāpat attiecas uz Direktīvas 2003/55 3. panta 3. punkta pārskatāmības prasību.

93. Ar A pielikuma a) apakšpunkta pēdējās rindkopas formulējumu tiek skaidri norādīts, ka līguma noteikumiem ne tikai jābūt taisnīgiem, bet arī zināmiem iepriekš. Ar šo noteikumu, tāpat kā tas ir attiecībā uz Direktīvu 93/13, tiek ņemts vērā fakts, ka liberāla un konkurencei pieejama dabasgāzes tirgus priekšnoteikums ir lietpratīga līgumu piedāvājumu salīdzināšanas iespēja jau pirms līguma slēgšanas, kā tas līdzīgi izriet no d) apakšpunkta noteikumiem, kas attiecas uz mājsaimniecību klientiem. Saskaņā ar pielikuma c) apakšpunktā noteiktajām prasībām patērētājiem jau šajā laikā jāsaņem pārredzama informācija par piemērojamām cenām un tarifiem.

94. Turpretim A pielikuma b) apakšpunkts attiecas uz beztermiņa līgumiem, kas norādīti Direktīvas 93/13 3. panta pielikuma 2. punkta b) apakšpunktā, kādi gāzes apgādes jomā tiks parasti noslēgti. Ņemot vērā šo direktīvas izdevēja veikto nošķiršanu, tas šķiet vēl mazāk pieļaujams kā Direktīvas 93/13 piemērošanas jomā, ka pārskatāmības prasības pārkāpumus, it īpaši attiecībā uz cenu mainīšanas tiesībām, līdzsvaro ar patērētāju iespēju uzteikt līgumu vai iespēju lūgt tiesu pārbaudīt noteikumus. Lai novērstu atkārtošanos, es šajā ziņā vispirms atsaucos uz savu attiecīgo iztirzājumu par Direktīvas 93/13 pārskatāmības prasības piemērojamību [62].

95. It īpaši, ņemot vērā tieši A pielikuma b) apakšpunkta piemērošanas jomu, nepieciešamais priekšnoteikums ir tāds, lai faktiski pastāvētu līguma uzteikuma tiesības, vienlaikus pastāvot iespējai iegādāties gāzi no cita, šaubu gadījumā izdevīgāka, gāzes piegādātāja. Šajā ziņā īpaša uzmanība ir jāpievērš Direktīvas 2003/55 3. panta 3. punktam, kurā noteikts, ka dalībvalstīm jāveic atbilstīgi pasākumi, lai palīdzētu patērētājiem nepieļaut atslēgšanu no gāzes apgādes sistēmas Tieši šāda atslēgšana no gāzes apgādes sistēmas notiktu, ja cenu palielinājuma gadījumā patērētājiem sniegtu norādi uz faktiski nepastāvošu līguma uzteikuma iespēju vai faktiski neiespējamu gāzes piegādātāja maiņu. Tieši pretēji, gāzes apgādes uzņēmumam šādā gadījumā būtu iespējams veikt cenu palielināšanu, kuras pamatotību patērētājam nav iespējams pārbaudīt, bet pret kurām viņš tomēr nevar iebilst tādēļ, ka viņam nav iespēja iegādāties gāzi no cita uzņēmuma.

96. Ņemot vērā visu iepriekš minēto, jāsecina, ka arī Direktīvas 2003/55 3. panta 3. punktā noteikto pārskatāmības prasības pārkāpumu nevar līdzsvarot vai novērst, ja patērētājiem laikus paziņo par cenu palielinājumu, kas veikts, pamatojoties uz nepārskatāmu līguma noteikumu, vai garantē iespēju šī cenu palielinājuma pamatojumu pārbaudīt tiesā un/vai piešķir tiesības uzteikt līgumu, vai arī atkāpties no tā.

61 — Skat. Komisijas ziņojumu COM(2000) 248, galīgā redakcija (minēts iepriekš 23. zemsvītras piezīmē, IV nodaļa – "Citas piezīmes", a) apakšpunkts).

62 — Skat. šo secinājumu 69. un 70. punktu.

6) Kopsavilkums

97. Tādēļ es ierosinu Tiesai uz otro jautājumu atbildēt tādējādi, ka Direktīvas 93/13 5. panta un Direktīvas 2003/55 3. panta 3. punktā apvienojumā ar A pielikumu noteikto pārskatāmības prasības pārkāpumu nevar līdzsvarot nedz ar komersanta savlaicīgu paziņojumu, nedz arī ar patērētājam nodrošinātu līguma uzteikuma iespēju vai iespēju lūgt tiesas pārbaudi.

C – *Par iespējamo sprieduma iedarbības ierobežojumu*

98. Noslēgumā es aplūkošu atbildētājas ierosinājumu ierobežot sprieduma iedarbību, pēc atbildētājas ierosinājuma – uz laiku 20 mēnešus pēc sprieduma pasludināšanas, pēc Vācijas valdības ierosinājuma – attiecībā uz līgumattiecībām, kas nodibinātas pēc sprieduma pasludināšanas.

99. Šajā ziņā jānorāda, ka Tiesa 2007. gada 6. marta spriedumā lietā *Meilicke* u.c. apstiprināja pastāvīgo judikatūru, saskaņā ar kuru Tiesas prejudiciālie nolēmumi darbojas ar atpakaļejošu spēku līdz interpretējamās Kopienu tiesību normas spēkā stāšanās datumam, jo Tiesas interpretācijā tiek precizēts, kādā nozīmē un kādā apjomā norma kopš tās stāšanās spēkā ir jāpiemēro vai būtu bijusi jāpiemēro. Tāpat Tiesa šajā spriedumā vēlreiz norādīja, ka sprieduma ierobežojums laikā var tikt piemērots tikai izņēmuma gadījumos, piemērojot vispārējo tiesiskās drošības principu, ja pretējā gadījumā tiek apstrīdētas labā ticībā nodibinātas tiesiskās attiecības [63].

100. Tas, ar kādiem priekšnosacījumiem šādu izņēmumu var attaisnot, izriet no Tiesas agrākās judikatūras, saskaņā ar kuru, lai varētu pieņemt lēmumu par šādu ierobežojumu, ir jāievēro divi pamatkritēriji, proti, labas ticības esamība ieinteresēto personu vidū un valstij būtisku traucējumu rašanās risks [64]. Manuprāt, šajā lietā abi priekšnosacījumi nav izpildīti. Šajā ziņā nedrīkst ignorēt, ka atbildētāja ir privātuzņēmums, lai gan ievērojama kapitāldaļu skaita turētāja ir valsts. Tādēļ vien nevar runāt par būtiskiem traucējumiem iepriekš minētajā nozīmē. Tas vēl jo vairāk jāņem vērā tādēļ, ka *AVBGasV* tikmēr jau ir aizstāts ar citām likuma normām, tātad arī tādēļ nav saskatāma vajadzība atzīt sprieduma iedarbības laikā ierobežošanas nepieciešamību, jo tādējādi spriedumam faktiski vispār nebūtu nekāda iedarbība. Turklāt nav arī redzams, ciktāl abas līgumslēdzējas puses labā ticībā par tiesībām uz cenu palielināšanu noformējušas savas līgumattiecības. Varētu būt, ka atbildētāja paļāvusies, ka varēs panākt cenu palielinājumu arī bez īpašas līgumiskas vienošanās. Ņemot vērā iepriekš sīkāk aprakstīto Direktīvas 93/13 5. panta prasību neskaidrību gadījumā izvēlēties patērētājam izdevīgāko interpretāciju [65], šāda paļāvība tomēr nešķiet aizsargājama.

101. Tātad sprieduma iedarbības ierobežojums laikā nav iedomājams.

63 — 2007. gada 6. marta spriedums lietā C-292/04 *Meilicke* u.c. (Krājums, I-1835. lpp., 34. un nākamais punkts).

64 — 1994. gada 28. septembra spriedums lietā C-57/93 *Vroege* (*Recueil*, I-4541. lpp., 21. punkts), 2000. gada 12. oktobra spriedums lietā C-372/98 *Cooke* (*Recueil*, I-8683. lpp., 42. punkts), 2006. gada 10. janvāra spriedums lietā C-402/03 *Skov* (Krājums, I-199. lpp., 51. punkts), 2006. gada 30. marta spriedums lietā C-184/04 *Uudenkaupungin kaupunki* (Krājums, I-3039. lpp., 55. punkts), 2006. gada 5. oktobra spriedums lietā C-290/05 *Nádasdi* (Krājums, I-10115. lpp., 63. punkts) un 2007. gada 18. janvāra spriedums lietā C-313/05 *Brzezinski* (Krājums, I-513. lpp., 56. punkts).

65 — Skat. šo secinājumu 80. un 81. punktu.

VII – Secinājumi

102. Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, iesaku Tiesai uz *Bundesgerichtshof* uzdotajiem prejudiciālajiem jautājumiem atbildēt šādi:

1) Padomes 1993. gada 5. aprīļa Direktīvas 93/13/EEK par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos 1. panta 2. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka "obligātas tiesību normas" šīs tiesību normas nozīmē ir tikai tādas tiesību normas, kas saskaņā ar likumu attiecas uz līgumslēdzēju pušu loku un slēdzamā līguma veidu, turklāt nav svarīgi, vai šīs tiesību normas ir imperatīvas vai arī līgumslēdzējas puses var no tām atkāpties;

2) pārskatāmības prasības, kas noteikta Direktīvas 93/13 3. un 5. panta apvienojumā ar šīs direktīvas 3. panta 3. punktā minētā pielikuma 1. punkta j) apakšpunktu un 2. punkta b) apakšpunkta otro teikumu, kā arī 3. panta 3. punkts apvienojumā ar A pielikuma b) un/vai c) apakšpunktu Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvā 2003/55/EEK par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabasgāzes iekšējo tirgu un par Direktīvas 98/30/EK atcelšanu, pārkāpums ir atzīstams arī gadījumā, ja tiek nodrošināts, ka gāzes apgādes uzņēmums klientiem iepriekš samērīgā termiņā paziņo jebkādas cenu izmaiņas un klientiem ir tiesības uzteikt līgumu, ja viņi nevēlas pieņemt viņiem paziņotos grozītos līguma nosacījumus.